

EESTI MAAÜLIKOOL
Majandus- ja sotsiaalinstituut

Kaidi Mark

**EESTI MAAKONDADE REGIONAALNE
KONKURENTSIVÕIME 2010-2017**

REGIONAL COMPETITIVENESS OF ESTONIAN
COUNTIES IN 2010 TO 2017

Magistritöö
Ökonoomika ja ettevõtluse õppekava

Juhendaja: teadur Anne Põder, *Dr*

Tartu 2019

Eesti Maaülikool		Magistritöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51006			
Autor: Kaidi Mark		Õppekava: Ökonoomika ja ettevõtlus	
Pealkiri: Eesti maakondade regionaalne konkurentsivõime 2010-2017			
Lehekülgi: 62	Jooniseid: 1	Tabeleid: 16	Lisasid:
Osakond/õpetool: Majandus- ja sotsiaalinstituut / Maamajanduse ökonoomika õppetool			
ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: Arenguökonoomika (S188)			
Juhendaja(d): teadur Anne Pöder, <i>Dr</i>			
Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2019			
Eesti praegune regionaalpoliitika rõhutab, et erinevad piirkonnad peaks panustama oma arengus sellele, milles nad on kõige konkurentsivõimelisemad			
Töö eesmärk on välja selgitada Eesti maakondade regionaalne konkurentsivõime nende omavahelises võrdluses perioodil 2010-2017.			
Konkurentsivõime hindamiseks kasutati töös maakondade lõikes indeksi loomist neljas valdkonnas: inimkapital, sotsiaalne kapital, ettevõtlus ja majandusareng ning turvalisus ja heaolu. Indeksid koostati Statistikaameti jt allikatest pärit andmete alusel perioodi 2010-2017 kohta. Maakonnad järjestati kõige kõrgema konkurentsivõimega maakonnast kõige nõrgema konkurentsivõimega maakonnani.			
Inimkapitali hindamiseks kasutati: rahvaarvu, rahvastikuarvu muutus perioodil 2010-2017, rahvastiku prognoos aastani 2030, rändesaldo muutus 1000 elaniku kohta, tööealise, 15-64 aastaste, elanikkonna muutus ning loomuliku iibe üldkordaja 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2017.			
Sotsiaalse kapitali analüüsimiseks võrreldi: kõrgharidusega tööealise elanikkonna osakaal perioodil 2010-2016, majanduslikult aktiivsete mittetulundusühingute arv 1000 elaniku kohta, vabatahtlikes tegevustes osalenute protsent 2013. aasta uuringu põhjal, 2016. aastal toimunud talgutel osalejate protsent rahvaarvust; kultuurielus osalenute protsent 2017. aastal ning 2017. aasta valimistel osalenute hääletajate protsent.			
Ettevõtlus ja majandusarengu indeksi aluseks valiti: keskmine töötasu maakonna kohta 2017.aastal, keskmise palga muutus perioodil 2010-2017, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta aastal 2017, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutus 2010-2017, SKP maakonnas elaniku kohta aastal 2017 ning SKP muutus elaniku kohta 2010-2017.			
Turvalisus ja sotsiaalne heaolu moodustasid: registreeritud kuritegude arv 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2016, keskmine tööealiste töötuse määr protsentides aastatel 2010-2016, keskmine suhtelise vaesuse määr protsentides 2010-2016, tervena elatud aastad			

keskmine puudega inimeste arv 2010-2016 aastal ning puudega elanike koguarvu muutus perioodil 2010-2016.

Analüüsi tulemusel jagati maakonnad kolme katekooriasse: kõrge, keskmise ja madala konkurentsivõimega regioonid. Kõrge konkurentsivõimega on Harju, Tartu, Lääne, Hiiu ja Rapla maakond. Keskmise konkurentsivõimega grupis on Saare, Pärnu, Võru, Viljandi ja Järva maakond. Kõige madalama konkurentsivõimega piirkonnad on Jõgeva, Valga, Lääne-Viru, Põlva ja Ida-Viru maakond.

Märksõnad: regioon, regionaalne areng, konkurents, konkurentsivõime, konkurentsivõime mõõtmine

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Abstract of Master's Thesis	
Author: Kaidi Mark		Curriculum: Economics and Entrepreneurship	
Title: Regional Competitiveness of Estonian Counties in 2010 to 2017			
Pages: 62	Figures: 1	Tables: 16	Appendixes:
Department/Chair: Institute of Economics and Social Sciences/ Chair of Rural Economics Field of research and (CERC S) code: S188 Economics of development Supervisors: researcher Anne Põder, <i>Dr</i> Place and date: Tartu 2019			
<p>Estonian current regional politics emphasises that different counties should push for development in the areas where they have the highest competitiveness.</p> <p>The purpose of the Thesis is to establish the competitiveness of different counties through comparison with each other during the 2010-2017 period.</p> <p>To evaluate the competitiveness the Author created indices in 4 areas: human capital; social capital; entrepreneurship and economic development; and safety and wellbeing. The indices were based on information obtained from Statistics Estonia and other similar sources and are relating to 2010-2017 period. Counties have been ranked by the most competitive to least competitive.</p> <p>To evaluate the human capital the author used: population; changed in population between 2010 and 2017; the prognosis of population up to year 2030; net migration rate per 1000 residents; working population, 15-64 years old, changes; and rate of natural increases per 1000 residents during the 2010-2017 period.</p> <p>For social capital analysis the author compared: the percentage of population having an higher education between 2010 and 2016; amount of economically active non-profit organisation per 1000 residents, the participation in voluntary activities based on 2013 study; the percentage of population taking part in communal work in 2016; the percentage of participants in cultural life; and percentage of voters in 2017 elections.</p> <p>Indices for entrepreneurship and economic development are based on: average pay per county in 2017; the change in average pay during 2010-2017; economically active businesses per 1000 resident in 2017, the change in economically active businesses during 2010-2017; Gross Domestic Product (GDP) per resident during 2017 and changes in GDP per resident in 2010-2017.</p> <p>Safety and social wellbeing indices were based on: reported crimes per 1000 residents during 2010- 2016, average unemployment rate in 2010-2016; relative poverty percentage</p>			

during 2010-2016, years of healthy life, average rate of disabled people in 2010-2016 and the change in number of disabled people from the total population during 2010-2016.

Based on the analysis and findings the counties were split into three categories: high, medium and low competitiveness regions. Counties with high competitiveness are: Harju, Tartu, Lääne, Hiiu ja Rapla counties. Average competitiveness group is made out of Saare, Pärnu, Võru, Viljandi ja Järva counties. The counties with lowest competitiveness are Jõgeva, Valga, Lääne-Viru, Põlva ja Ida-Viru Counties.

Keywords: county, regional development, competition, competitiveness, measuring of the competitiveness

SISUKORD

SISUKORD	6
SISSEJUHATUS	7
1. REGIONAALNE KONKURENTSIVÕIME JA SELLE MÕÕTMINE TEOREETILISES KIRJANDUSES	10
1.1 Regioon ja regionaalne areng	10
1.2 Konkurents ja konkurentsivõime	13
1.3 Regionaalse konkurentsivõime mõõtmine	17
1.3.1 Inimkapital.....	18
1.3.2 Sotsiaalne kapital.....	19
1.3.3 Majandusareng ja ettevõtlus	22
1.3.4 Turvalisus ja sotsiaalne heaolu	24
1.4 Varasemad indeksid konkurentsivõime ja regioonide võrdluseks.....	25
1.5 Varasemad uuringud	27
2. MAAKONDADE REGIONAALNE KONKURENTSIVÕIME 2010- 2017.....	29
2.1 Metoodika.....	29
2.2 Maakondade konkurentsivõime omavahelises võrdluses	31
2.2.1 Inimkapital.....	31
2.2.2 Sotsiaalne kapital.....	34
2.2.3 Ettevõtlus ja majandusareng.....	40
2.2.4 Turvalisus ja heaolu.....	45
2.3 Maakondade konkurentsivõime koondindeks	50
KOKKUVÕTE	54
KASUTATUD KIRJANDUS	58
Lihtlitsents	62

SISSEJUHATUS

„Eesti Regionaalareng Strateegia 2014- 2020“ toob välja, et arvestades Eesti riigi väiksust on paraku regionaalsed sotsiaal- majanduslikud erinevused Eesti piirkondade vahel suured. Samas on inimeste mobiilsus suurenenud ning inimeste igapäevane töö ja vaba-ajaga seotud liikumised muutunud intensiivsemaks ja läbitavad vahemaad pikemaks, mis mõjutavad erinevate piirkondade arengut, tuues kaasa mõnedes piirkondades pideva väljarände. Väljarände põhjuseks on töökohtade nappus, vaba- aja ja teenuste piiratud kasutus. Muutunud oludega peavad kohanduma eelkõige keskustest kaugemale jäävad hõreasustusega ja perifeersema asendiga maalilised piirkonnad. Hõredalt asustatud maapiirkonnad seisavad silmitsi vähenenud ja vananeva rahvastikuga, mis toob kaasa piirkonnas piiratud teenuste kättesaadavuse, piirkonna arenguvõime pidurdumise, ettevõtluse vähenemise, mis omakorda vähendab kohaliku tulubaasi. (Siseministeerium 2014: 12-13).

Eesti regionaalpoliitika, sh kehtiv „Eesti regionaalarengu strateegia“ (Siseministeerium 2014: 2) on suunatud piirkondade arengu ühtlustamisele ja rõhutab, et iga piirkond peaks panustama oma eripärale ja tugevustele, et parandada sellega ennekõike piirkonna arengut ning konkurentsivõimet. Selle saavutamiseks on aga oluline hinnata, et mis on selle piirkonna praegused tugevused ja nõrkused ning mis valdkondades või ressursside alusel võiks see piirkond olla konkurentsivõimeline.

Regionaalset konkurentsivõimet käsitletakse tihti kahe tasandi – mikrotasandi (individuaalsete ettevõtete) ning makrotasandi (riigi) vahel paikneva nähtusena (Dijkstra et al 2011: 3). Euroopa Komisjon (European Commission n.d) defineerib regionaalset konkurentsivõimet kui võimet pakkuda atraktiivset ja jätkusuutlikku keskkonda ettevõtetele ning elanikele. See kujuneb mitmetest alateguritest nagu inim- ja sotsiaalne kapital, infrastruktuur jms. Sama piirkond võib olla mõne teguri puhul konkurentsivõimelisem kui teise teguri puhul

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada Eesti maakondade regionaalne konkurentsivõime nende omavahelises võrdluses perioodil 2010 kuni 2017. Selleks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- Selgitada teoreetilise kirjanduse alusel regiooni ja regionaalarengu definitsiooni.
- Anda ülevaade konkurentsi ja regionaalse konkurentsivõime ja seda mõjutavate tegurite käsitlustest teoreetilisest kirjandusest.
- Analüüsida varasemate regionaalarengut ja konkurentsivõimet käsitlevate teadustööde tulemusi.
- Välja töötada lähenemine maakonna regionaalse konkurentsivõime hindamiseks indeksi ja sellele alaindeksite konstrueerimise abil.
- Statistikaameti andmete alusel analüüsida Eesti maakondade omavahelist konkurentsivõimet perioodil 2010 kuni 2017 neljas dimensioonis: inimkapital, sotsiaalne kapital, ettevõtlus ja majandusareng, sotsiaalne heaolu ja turvalisus.
- Nelja eespool toodud valdkonna alusel luua regionaalse konkurentsivõime indeks võrdlemaks maakondi omavahel.
- Teha ettepanekuid, et mis valdkondades on erinevad maakonnad olnud kõige konkurentsivõimelisemad ning millele peaks nad tähelepanu pöörama oma regionaalse konkurentsivõime tõstmiseks.

Käesolev töö kasutab sekundaarandmeid – Eesti Statistikaameti andmebaasist võetud majandus, rahvastiku, haridus jms andmeid Eesti maakondade kohta perioodil 2010- 2017. Nende andmete alusel luuakse regionaalse konkurentsivõime koondindeks igale maakonnale ja võrreldakse. Indeksid on kvantitatiivsetel mõõdikutel põhinevad konstruktsioonid, mis võivad põhineda näiteks ainult ühel standardiseeritud ja mõõdetaval näitajal (lihtindeks) või mitme mõõdiku kombineerimisel (koondindeks) (Miller, Salkind 2002). Regionaalarengu mõõtmiseks on näiteks erinevaid indekseid kasutatud Geomedia (Noorkõiv, Ristmäe 2014), mille poolt väljatöötatud kohaliku omavalitsuse võimekuse indeks põhineb territoriaalse üksuse võimekuse indeksil (rahvastiku ja maa;– majanduse, elanikkonna heaolu andmed) ning organisatsioonilise võimekuse hindamisel (finantsvõimekus, avalike teenuste osutamise võimekus, valitsemise, haldamise ja teenuste osutamise võimekus).

Käesolevas töös kasutatud lähenemine on sarnane Raudnageli (2017) poolt Võrumaa KOV-de võimekuse hindamisel kasutatud lähenemisega. Maakonnad järjestatakse analüüsiks valitud näitajate alusel andes kõige kõrgema koha kõige parema arenguga maakonnale ja madalaima koha kõige negatiivsemate näitajatega maakonnale. Üksikute näitajate alusel arvutatud kohtade alusel võetakse kokku maakonna konkurentsivõime erinevates alavaldkondades ehk alaindeksites: inimkapital, sotsiaalne kapital, majandusareng ja

ettevõtlus, turvalisus ja sotsiaalne heaolu. Nende alusel arvutatakse kõikidele maakondadele koondindeks ja võrreldakse maakondi omavahel.

Magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks. Töö esimene peatükk annab ülevaate regiooni ja regionaalse arengu teoreetilisest käsitlest ning Eesti regionaalarengu eesmärkidest.

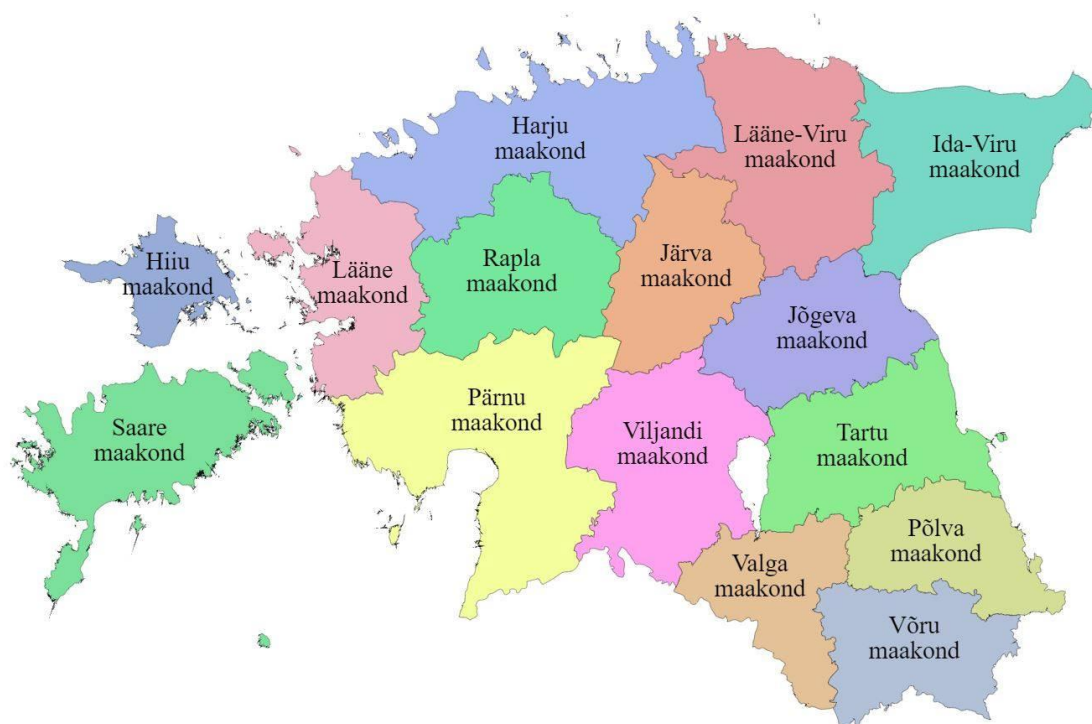
Töö teine osa, empiiriline osa, annab ülevaate maakondade regionaalsest konkurentsivõimest perioodil 2010-2017. Teostatakse analüüs ning saadud tulemuste põhjal võrreldakse maakondi omavahel ning tehakse järeldused regionaalse konkurentsivõime kohta vaadeldud perioodil.

Tänuõnad kuuluvad minu juhendajale, Anne Põdrale, kelle töö ja vaev juhendamisprotsessis on hindamatu väärtusega. Samuti soovin tänad kõiki, kes aitasid kaasa minu töö valmimisele.

1. REGIONAALNE KONKURENTSIVÕIME JA SELLE MÕÕTMINE TEOREETILISES KIRJANDUSES

1.1 Regioon ja regionaalne areng

Eesti riik on oma pidalt väike ning siin ei tohiks looduslikud tingimused oluliselt mõjutada piirkondliku arengut. Ometi on olukord vastupidine. Kahaneva ja vananeva rahvastikuga riigis on tootmine paigutunud ebaühtlaselt ning see on toonud kaasa elatustaseme erinevuse piirkondade vahel ehk siis regionaalsed erinevused on piirkondade vahel suured. Paljudes omavalitsustes puudub või on vähene oskus juhtimise ja kavandamise võimekuses, mis on kaasa toonud probleemi ettevõtluskeskkonna arendamisel. Rahvastiku vananemine ja ränne vähendavad maapiirkondades elanike arvu, mis vähendab piirkonna finantsilist iseseisvust ja investeerimisvõimet tulevikus (Rahandusministeerium 2013).

Allikas: Eesti Kaart 2019

Joonis 1. Eesti maakonnad seisuga 23.09.2019

Regiooni määratlus tuleneb ladinakeelsest sõnast „*regio*“, mis territoriaalses tähenduses on ala, tsoon, piirkond, ruum. Regiooni saab määratleda huviorganisatsioonide ning funktsionaalsuse alusel, milleks on siis keel, kultuur, traditsioonid, majandus. Geograafilises tähenduses on regioon geograafilise struktuuriga territoriaalne üksus, mis erineb teistest üksustest teatud kriteeriumite alusel. Seega saab öelda, et regioon on terviklik ala, mis on teatud kriteeriumite alusel homogeenne ja samas nende alusel selgelt eristuv teistest regioonidest (Radulovic *et al.* 2005: 2-4).

Regiooni (Omel *et al* 2011: 41) saab käsitleda erilise sotsiaalse konstruktsioonina, mis sisaldab majanduslikke, sotsiaalseid, ökoloogilisi, poliitilisi ja kultuurilisi seoseid ning protsesse. Omel *et al* (2011: 41) selgitavad, et regionaalne areng viitab ruumilisusele ning lähtub konkreetsest geograafiliselt määratletavast territooriumist.

„Eesti inimarengu aruanne“ toob välja, et regioonide arengust annab kõige parema ülevaate võrdlus eelnevate perioodide arengutasemetega ning lisaks regioonide omavaheline võrdluses (Nischalke, Höllmann 2005 ref. Sepp 2009). Regionaalse arengu analüüsi käigus väljendub arenguerisuste ulatus regionaalses süsteemis. Positiivseks tulemuseks on regioonis erisuste vähenemine, vastupidine tulemus suurendab rahulolematust. Regioonide sotsiaal- majanduslikku arengut mõjutavad nii sisemised kui välimised tegurid. Näiteks välisteks teguriteks on piirkonna kaugus, asukoht, arengutase. Sisemistest teguritest on piirkondlikul arengul olulised näitajad haridus, inimkapital, piirkonna ajalugu, poliitilised ja majandusliku näitajad (Sepp 2009).

Riikide ja riigisiseste regioonide vaheliste erinevuste ja arengute ning neid mõjutava regionaalarengu poliitikaga tegeleb Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon – OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Riikide koostöö OECD-ga tähendab eelkõige majanduspoliitiliste kogemuste jagamist ning rahvusvaheliste standardite ja hea tava väljatöötamist erinevates eluvaldkondades. (Eesti Pank 2019). OECD eesmärgiks on vähendada piirkondade ebavõrdsust, toetades majandustegevuse arengut erinevatel viisidel ja valdkondades.

OECD (2019) toob välja, et kuigi regionaalareng on suhteliselt laia termin, siis tüüpiliselt on selle eesmärk piirkonna majandusarengut toetades vähendada ebavõrdsust erinevate piirkondade vahel. Ajalooliselt on olnud peamisteks meetmeteks, mille abil on proovitud piirkonna arengut stimuleerida, suurte infrastruktuuriehituste finantseerimine ning

investeeringute meelitamine piirkonda. Samas pole need poliitikad tihti olnud eriti tulemuslikud regioonide vaheliste erinevuste vähendamisel ning ebaühtlane areng vähendab jätkuvalt piirkondade majanduslikku potentsiaali ja sotsiaalset sidusust (OECD 2019b).

OECD (2018: 15) põhjendab regionaalarengu uurimise tähtsust sellega, et kuigi viimastel aasta kümnetel on riikide vahelised ebavõrdsused vähenenud, näitab üksikasjalikum analüüs, et samaaegselt on riikide sisesed erinevused regioonide vahel suurenenud.

OECD (2016: 19) hinnangul organisatsiooni liikmesriikides 10% kõige suurema SKP-ga piirkonna ning 75% kõige madalama SKP-ga piirkonna SKP-de vahe on suurenenud 60% võrra.

Eesti regionaalarengu võtmekohaks on keskuste areng ning paremate lahenduste leidmine piirkondliku erisuse kasutamiseks. Eesti territoorium on küll väike kuid piirkondlikud erinevused on suured, probleemiks on rahvastiku koondumine suurematesse linnadesse ning see pärsib maapiirkondade arengut (Rahandusministeerium 2019). Seega on regionaalne areng jätkuvalt aktuaalne teema Eesti riigi jaoks.

Piirkondade ühtlasema arengu tagamiseks on koostatud regionaalarengu strateegia, kus on kindlaks määratud regionaalpoliitika peamised eesmärgid ja olukord. 1994. aastal võeti vastu esimene regionaalpoliitika kontseptsiooni alusdokument. 1999.aastal valminud esimene Eesti regionaalarengu strateegia arendas edasi kontseptsiooni põhiseisukohti (Siseministeerium 2014: 3). Järgnes 2005-2015. aastaks koostatud dokument. Nüüdseks juba 2014. aastal koostatud ja vastuvõetud neljandat „Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020“ (Siseministeerium 2014: 4) täiendati 2018. aastal. Hetkel kehtiva regionaalarengu strateegia (Siseministeerium 2014: 4) kaudu on kavas ühtlustada piirkondliku arengut, arvestades seejuures piirkonna eripära ja tugevust, et saavutada konkurentsivõime kasv, mis tooks kaasa elanikele kättesaadavamad teenused, töökohad ja arenguvõimelisema elukeskkonna.

Regionaalarengu strateegias (Siseministeerium 2014: 22) tuuakse välja neli regionaalpoliitika eesmärki:

- luua toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkond;
- arendada suuremate linnapiirkondade rahvusvahelist konkurentsivõimet soosiv ja keskkonnasõbralik elukeskkond;

- kasutada ära oskuslikumalt piirkonnaspetsiifilised ressursid;
- luua tugevam sidustatus ja arendusvõimekus piirkonnas.

Toimepiirkonda defineeritakse kui „keskus-tagamaa-süsteem, mis koosneb toimepiirkonna keskusest ning sellega funktsionaalselt seotud tagamaal asuvatest paikkondadest ja kohalikest keskustest, mille elanike jaoks see toimepiirkonna keskus on peamine igapäevase ja perioodilise liikumise sihtkoht“ (Rahandusministeerium 2014: 6).

1.2 Konkurents ja konkurentsivõime

Konkurentsist rääkides ei mõtle kõik autorid ühte ja sama. Et defineerida konkurentsi on vaja kindlaks määrata keskkond ja valdkond kus konkureeritakse (Sepp 1998: 16).

Mereste (2003: 410) tõlgendab mõistet konkurents kui majanduslik võistlus. Mitme ettevõtte üheaegne tegevus, mille eesmärgiks on suurema turuosa saavutamine. Konkurents sunnib ettevõtteid otsima võimalusi tegevuse efektiivsuse tõstmiseks, kohandama oma tegevust pidevalt muutuvatele vajadustele. Konkurents motiveerib ettevõtteid tõstma toodete kvaliteeti, alandama toodete hindu ja parandama klientide teenindamist. Konkurentsi puudumine või vähenemine toob kaasa majandusliku mahajäämuse.

Konkurentsi on selgitatud ka kirjeldatav nähtusena, mis tekib võideldes piiratud ressursside pärast sarnaste huvidega subjektide vahel. Subjektideks võivad olla töötajad, ettevõtted, majandusharud, piirkonnad või riigid (Reiljan, Tamm 2005: 11-13).

Kaldaru (1999: 74) selgitab, et mõiste konkurents tuleneb ladinakeelsest sõnast *competere*, mis tähistab millegi koos ostmist, üheskoos parima lahendi leidmist. Tänapäeval tähendab see pigem konkurentide allutamist, olgu selleks siis millised vahendid tahes.

Tuntud teoreetik prof. Michael Porter on öelnud, et kõik regioonid konkureerivad selleks, et saada kõige produktiivsemaks ettevõtluspaigaks, kuid pole võimalik olla esimene igas valdkonnas. Esirinnas olemiseks on vajalik spetsialiseerumine (Riives 2009: 6).

Konkurents võib olla nii positiivne kui negatiivne. Konkurentsi positiivsed ja negatiivsed küljed toob välja Uno Mereste (2003: 410) majandusleksikonis.

Positiivsed küljed:

1. Innustab tootjaid koguma uut teavet, et olla kursis olukorraga turul;
2. Tagab tootmise tõhususe kasvu ja pidevad uuendamistaotlused; ainult parimate ettevõtete püsimajäämine tagab rahvamajanduse püsimajäämise optimeerimise;
3. Sunnib tootjaid kiirelt reageerima inimeste muutuvatele vajadustele;
4. Tagab tarbijaile võimaluse valida suure ostuvõimaluste hulga seast, et oma tarbeid kõige täiuslikumalt rahuldada;
5. Tagab ühiskonna kasutada olevate ressursside kõige efektiivsema kasutamise;
6. Sunnib tootjaid otsima uusi turge;
7. Vältib majandusliku võimsuse liigset keskendumist ja monopolismi.

Negatiivsena toob välja järgmised punktid:

1. Tõrjub nõrgemad ettevõtted turult välja, mida tunnetatakse tihtipeale kui majanduslikku ebaõiglust nõrgemate suhtes;
2. Põhjustab kapitali raiskamist, näiteks täiesti kasutuskõlblike seadmete kiire asendamine uute ja suuremate produktiivsusega seadmetega;
3. Soodustab üleliia suure majandusliku ebavõrdsuse tekkimist ja süvenemist;
4. Ei lahenda mitmete ühiselt tarbitavate ja sealjuures defitsiitsete hüviste tootmise probleeme.

Konkurentsivõime on laiemal tähendusega kui konkurents. Konkurentsivõimet näeme tihti küll tabelijärjestuses, kuid reaalselt puudub sel ühene mõõde, sest ta koosneb väga paljudest eri komponentidest. Samuti mõõdetakse konkurentsivõimet erinevatel tasanditel. Konkurentsivõimet on raske tõlgendada, sest erinevad teooriad vaatavad erineval tasandil konkurentsivõimet. Järgnevalt on toodud erinevate autorite teooriad ja käsitlused konkurentsivõime olemuse ja olulisuse kohta.

Adam Smith pani aluse konkurentsivõime definitsioonile kirjeldades seda kui “kahe osapoolse kokkutulekut, kes käituvad iseseisvalt et kindlustada kolmanda osapoollega äri leping pakkudest kõige soodsaimaid tingimusi”(Sloman 2006: 24). Sealt on see edasi arendatud paljude majandusteadlase poolt.

Michael Porteri loodud konkurentsivõime mudelid on ühed tänapäeva tunnustatumad. Mikro-ökonoamilisel tasandil on konkurentsivõime üpriselt mõistetav. Sellel tasandil

on konkurentsivõime seotud firmade suutlikkusega töötada ökonoomilisel kasulikul tasandil jäädes turu soovidele vastavale hinna ja kvaliteedi segmenti. Firmed, kes ei suuda püsida sellel tasemel jäävad ilma klientidest kui neil ei ole just kunstlikku toetust nõ subsiidiume ja kaitset (Sloman 2006).

Porteri viie konkurentsijõu mudeli abil saab analüüsida ettevõtte tegevusvaldkonna olukorda.

Ettevõtte tegevust mõjutavad järgmised viis jõudu :

- tegevusvaldkonna sisene konkurents (konkurentide arv, nõudluse muutus, väljumisbarjäärid);
- sisenemisbarjäärid (investeering kapitali, teadmised, mastaabiefekt; õiguslikud piirangud, oskusteabele ligipääs);
- asenduskaubad (uued asenduskaubad parema hinna, kvaliteedi jt omadustega);
- tarnijate mõjukus (tooraine olemasolu, asenduskauba puudumine tarnitava toote puhul, toote olulisus ja unikaalsus, tarnija vahetamise kulukus);
- ostjate mõjukus (hinnatundlikkus, kättesaadavus, maht, toote olulisus) (Pavlov 2004).

Konkurentsivõime käsitlest makrotasandil iseloomustab definitsioonide ja lähenemiste paljusid ja laialivalgus ja ühtse definitsiooni puudumine. Regionaalse ja riikliku tasandi konkurentsivõime käsitlestest on kõige levinumate teooriate seas Porteri teemant, mis on seotud Porteri 5 jõuga ja Krugmani teooria.

Porteri teemantteooria pakub välja konkurentsi analüüsiks kontseptsiooni, kus konkurentsi mõjutavad neli mõjutegurit. Porter rõhutab, et kuigi makromajanduslike probleemid on olulisuse, loob makromajanduslik keskkond ainult eeldused konkurentsivõimeks. Riigi areng ja jätkusuutlikus põhinevad mikromajanduslikes tegurites ja kohalike ettevõtete võimekuse (Borožan 2008: 54-55) .

Porteri teooria alusel mõjutavad riigi või regiooni konkurentsivõimet neli tegurit (Porter:1990: 78):

- faktoriaalsed tegurid (inimressurss, kapital, loodusvarad, infrastruktuur, teadmised);
- nõudlustegurid (turu suurus, nõudlus, kasvu võimalus);
- ettevõtte strateegia, struktuur ja konkurents (milline on kontekst, juhtimine, konkurents, kus ettevõtted koduturul opereerivad);

- seotud ja tugitööstusharud (toorainete jms seotud tööstusharude olukord ja areng).

Lisaks eelpool mainitud neljale tegurile mõjutavad konkurentsi valitsuse poliitika ja tingimused.

Oluliseks teoreetikuks on viimastel aastakümnetel olnud Paul Krugman. Krugman (1994) toob välja, et palju teooriad, akadeemikud jms toetavad seisukohta, et riik peab edukaks olemiseks olema konkurentsivõimeline. Krugmani seisukoht on, et regioone ei saa konkurentsivõime hindamisel käsitleda kui ettevõtteid, kes võistlevad rahvusvahelisel turul. Kohler (2006: 4) toetab seda argumenti ja toob välja, et riigid ei võistle, sest kaubavahetus on positiivse summa mäng. Kohler väidab, et riigi edukus ei ole mitte tema rahvusvahelise konkurentsi tabeli number, vaid pigem kui palju ta suudab toota. Krugman (1994) läheb oma kriitikaga veelgi kaugemale ja väidab, et idee rahvuslikult konkurentsivõimest on ohtlik sundmõte, ning toob ära ka kolm põhi toetusargumenti:

1. On vale võtta riiki ja firmat kui ühte ja sama, kui firma pole edukas läheb ta pankrotti, aga riigile ei ole olemas niiõelda põhja kuhu kukkuda.
2. Firmsid nähakse kui konkurente, kes võistlevad turuosa pärast ja ühe firma edukus on teise firma kahju; aga kui võtta regiooni tasemel, siis ühe regiooni edukus pigem aitab teistele regioonidele kaasa luues uusi võimalusi ja kaupade vahetust ja see ei ole nii õelda nulli mäng. (Ühe firma edukus ja teise firma kaotus on kokku null $1-1=0$).
3. Kui konkurentsivõimel on mingi tähendus, siis on see lihtsalt teine viis väljendamaks tootlikkust; tööviljakust. Riikliku elatustaseme tõus on peaaegsajalikult otsustatud tootlikkuse kasvust.

Krugmani ja Porteri teooriad vaatlesid riikide konkurentsivõimet. Dijkstra jt (2011: 3) toovad välja, et regionaalne konkurentsivõime on nende kahe tasandi – makrotasandi (riik) ja mikrotasandi (ettevõtted) vahel.

Regionaalset konkurentsivõimet saab vaadelda erinevate riigi tasandist madalamate regionaalsete üksuste tasandil. Näiteks analüüsida regioonide või siis veel madalamal omavalitsuse tasandil, millele saab ka läheneda mitmetel viisidel.

Trasberg (2003: 485-486) on välja toonud, et omavalitsuste konkurents on tõlgendatav mitmeti. Konkurents viib omavalitsuste poolse avalike hüviste pakkumise ja kulude optimeerimisele. Suurem maksutulude laekumine muudab piirkonna atraktiivseks

elupaigaks, pakkudes elanikele suuremaid hüvesid ning see mõjutab ka teiste piirkondade elanikke muutes mõned piirkonnad veelgi atraktiivsemaks elupaigaks ning mõned veel vähem konkurentsivõimeliseks piirkonnaks. Selline konkurents vähendab valitsussektori vahendite efektiivset kasutust. Eesti omavalitsuste konkurentsitingimused on väga erinevad, sest omavalitsuste tulubaasid on väga erinevad. Ühiskond on huvitatud piirkondade tasakaalustatud ja jätkusuutlikust arengust, mis eeldab ka nende tulubaasi teatud võrdsustamist. Omavalitsuste vaheline konkurents viib maksumaksjate “ülelöömisele” teistelt omavalitsustelt. See toob kaasa suurema eelarve vahendite ümberjaotamise omavalitsuste funktsioneerimiseks.

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD: 2019c) sõnul laiendatakse konkurentsivõime kontseptsiooni üha enam ka piirkondlikule tasandil. Piirkonnad, mis suudavad meelitada ja hoida edukaid ettevõtteid ning säilitada või tõsta piirkonna elanike elatustaset on konkurentsivõimelisemad. Kvalifitseeritud tööjõud ja investeeringud meelitavad elanike konkurentsivõimelisematesse piirkondadesse. Varasem regionaalpoliitika nägi ette rahvusvaheliste konkurentsivõimeliste ettevõtete meelitamise piirkonda, siis nüüd on regionaalarengu suund keskenduda kodumaiste ettevõtete konkurentsivõime suurendamisele.

1.3 Regionaalse konkurentsivõime mõõtmine

Piirkondlikku konkurentsivõimet defineeritakse kui piirkonna võimet pakkuda ettevõtetele ja elanikele atraktiivset ja jätkusuutlikku keskkonda elamiseks ja töötamiseks (European Commission nd). Samas selle mõõtmisel on erinevates uuringutes ja riikides olnud kasutusel erinevaid indikaatorid ja lähenemised.

Töö empiirilises osas on vaadeldud regionaalset konkurentsivõimet läbi nelja valdkonna. Käesolevas alaosas vaatleme lühidalt, kuidas on teoreetilises kirjanduses regionaalse konkurentsivõime teemal käsitletud inimkapitali, sotsiaalset kapitali, majandusarengut ja turvalisust.

1.3.1 Inimkapital

Inimesed on kõikides regioonides kõige olulisemad. Inimkapitali kvantiteedist ja kvaliteedist sõltub piirkondade konkurentsivõime ning edukas areng. Mida haritumad on piirkonna inimesed, seda parema ja kõrgema konkurentsivõimega on piirkond. Piirkonna areng sõltub seal elavatest inimestest, nende aktiivsusest, teotahetelisusest, paraku on rahvaarvu kahanemine ja rahvastiku vananemine suureks ning tõsiseks probleemiks maapiirkondades. Vähene töökohtade arv ning piiratud avalike teenuste kättesaadavus ei hoia ega meelita inimesi piirkonda elama (Värnik *et al* 2011: 24).

Erinevates uuringutes kasutatakse tihti inimkapitali mõistet ning erinevad autorid defineerivad inimkapitali mõistet erinevalt. Inimkapitali defineeritakse kokkuvõtvalt kui inimeste teadmisi, oskusi ja kogemusi, mis suurendavad inimtöö tootlikkust (Parts 2006: 46).

Mereste (2003: 266) selgitab, et inimkapital on kujunenud haridus ja kutseõppe mõjul. Teadmiste, oskuste ja kogemuste pagas, mis on talletatud riigi, majandusharu või ettevõtte töötajatesse. Mereste sõnul on mõned autorid inimkapitali hulka arvanud ka õppimistahte, innu ja järjekindluse.

Inimkapitali mõõtmisel on inimeste arvu, tööealiste arvu juures üks peamine mõõdik nende haridus ja oskused. Väga laialdaselt on kasutusel koolis veedetud aastad, kolmanda taseme haridusega elanike osakaal (OECD 2007).

Inimkapitali teooria väidab, et investeeringud haridusse tõstavad töötaja tootlikkust ja seega toovad kaasa ka palgatõusu (Becker, 1964 ref Eesti inimeste arengu aruanne 2001).

Inimkapitali teooriat selgitab Mereste (2003: 266) kui „teooriat, mille kohaselt haridus ja koolitus tõstavad inimeste töövõimet ning neisse tehtud investeeringud tasuvad end ära“.

Kaldaru ja Pälli (2003: 39) sõnul on oluliseks majanduse mõjutajaks inimkapital. Tehnoloogia areng ning innovatsioon mõjutavad majandust otseselt. Inimkapitali kaudne mõju regiooni arengule tuleb läbi majanduse dünaamilise paiknemise, urbaniseerumise ja kapitali akumulatsiooni.

Tähtsat rolli omab piirkonnas inimkapitali kvantiteet ning kvaliteet, mis määrab ära erinevate piirkondade konkurentsivõime. Rahvaarvu kahanemine ja paiknemine on suureks probleemiks erinevates regioonides, tuues kaasa majanduslike ja sotsiaalseid probleeme. Kolmanda taseme haridusega elanike osakaal on küll tõusnud nii linnalistes- kui maapiirkondades. Siiski on suur osa tööjõust maapiirkondades madalama haridustasemega, mis on üheks konkurentsivõime takistuse teguriks (Värnik *et al* 2011: 29-36).

Seega on inimkapitali oluliselt seotud teiste kapitali liikidega ja regioonide majandusliku arenguga. Näiteks Reiljani (2009: 66) sõnul konkureerivad regioonid omavahel otseselt või kaudselt ning esmaseks konkureerimise allikaks on just elanikkond ning heaolu kasv. Mida suurem ja intensiivsem on migratsioon, seda konkurentsivõimelisemaks piirkond muutub. Suuremad erinevus regioonide vahel toovad kaasa rohkem probleeme riigile. Migratsiooni tõttu liiguvad elanikud majanduslikult paremal järjel olevasse regiooni, mis toob kaasa majanduskavu. Samas halveneb olukord elanikkonda kaotavas piirkonnas üha tugevneva piirkondliku konkurentsivõime poolest.

1.3.2 Sotsiaalne kapital

Inimkapital on tugevalt seotud sotsiaalse kapitaliga. Erinevate autorite poolt kokkuvõetult seostatakse inimkapitali indiviidiga, kes omab teadmisi, oskusi, kogemusi. Sotsiaalne kapital on seotud ühiskonna ja gruppide arusaamade, väärtuste ja käitumisnormidega ning võimaldab kollektiivset tegutsemist. Tugeva sotsiaalse kapitaliga ühiskonnas on läbi usalduse ja kehtivate ühiste normide läbirääkimiste, nõupidamiste ja otsuste tegemine lihtsam.

Inimkapitali ja sotsiaalse kapitali tegurid täiendavad üksteist kui ka vastandavad. Erinevusi rõhutav inimkapital põhineb isiklikel saavutustel ja konkurentsivõimel, sotsiaalne kapital ilmneb seega kitsamas sihtgrupis. Täiendava ja vastastikku võimendava tegurina mõjuvad inimkapital ja sotsiaalne kapital majanduskasvule ja teistele arenguindikaatoritele (Parts 2006: 47).

Sotsiaalset kapitali defineeritakse OECD (2013: 41) poolt kui inimeste vahelist võrgustikku, mis põhineb usaldusel, koostööl, ühistel normidel, väärtustel ja arusaamadel, mis lihtsustavad koostööd rühmades ja gruppide vahel.

Parts (2006: 46-47) toob välja, et sotsiaalne kapital võimaldab kollektiivset tegutsemist erinevates ühiskonna gruppides ja võrgustikes, kus kehtivad normid, reeglid ja usaldus. Kaldaru ja Päll (2003: 39) selgitavad, et vastastikune usaldus on üks peamine väljendusvorm, millest kujuneb välja inimsuhete võrgustik ehk sotsiaalne kapital.

Nettan (2004: 80) väidab, et „puudub ühtne sotsiaalse kapitali definitsioon ning sotsiaalse kapitali loomus ja vorm on aja jooksul muutuvad, seega on sotsiaalse kapitali mõõtmine osutunud raskeks.“

Nettan (2004: 80-81) räägib oma artiklis, et Maailmapanga Sotsiaalse kapitali grupp tõi 1996. aastal välja, et sotsiaalse kapitali käsitusi saab jagada kolmeks peamiseks kontseptsiooniks. Esimene neist on kogukondlik (*Communitarian*) kontseptsioon ning see pärineb R. Putmanilt, kes ütleb, et sotsiaalne kapital luuakse vabatahtlikes ühendustes suhtevõrgustike kaudu ja see põhineb vastastikusel usaldusel. Teine, laiem lähenemine, põhineb sotsiaalse kapitali kui võrgustiku (*Network*) käsitusel ja selle peamine autor on Coleman. Tema näeb sotsiaalset kapitali kui võimujaotust liikmete vahel. Kolmas, kõige laiem lähenemine on institutsiooniline kontseptsioon (*Institutional*), mis kaasab sotsiaalse kapitali hulka poliitilise keskkonna, mis mõjutab norme ja vormib sotsiaalset struktuuri.

Sotsiaalset kapitali mõõtmise uuringutes on tihti kasutatud näiteks kodanikuorganisatsioonide arvu. Maailmapank tegeleb kodanikuorganisatsioonide andmestiku kogumisega, kus vaatleb vabatahtlike organisatsioone, mis tegelevad haridus- ja tervishoiuteenuse pakkumisega. Eestis on organisatsioonidesse kuuluvust uuritud „Elutingimuste uuringu“ käigus (Nettan 2004: 82).

Sotsiaalse kapitali ja inimeste vahelise usalduse üks peamisi näitajaid on inimeste osalus kogukonnas ja selle mõõdikutena on laialdaselt kasutusel näitajad nagu osalus valimistel, osalus vabatahtlikus tegevuses jms, mille puhul eeldatakse, et suurema sotsiaalse kapitaliga kogukondades on aktiivsus suurem.

Kohaliku elukeskkonna kujundamisel on olulisel kohal piirkonna ehk kogukonna elanikud. Vabatahtliku tegevuse kaudu on võimalik lahendada ja leevendada tekkinud ühiskondlike probleeme. Läbi vabatahtlike ühenduse tegevuse ja koostöö kaudu luuakse ühtsem ja kokkuhoidvam kogukond ja parem elukeskkond.

Euroopa Liidus on kasutusel definitsioon, mis hõlmab kõiki vabatahtliku tegevuse vorme – nii organiseeritud kui ka iseseisvat tegevust. Selle kohaselt põhineb vabatahtlik tegevus inimese enda vabal tahtel ja tema motivatsioonil ning selle eest ei saada tasu (Siseministeerium 2013: 14).

Euroopa Noorte Foorum defineerib vabatahtlikku tegevust veelgi täpsemalt:

- tegevus, mis toimub inimese enda vabal tahtel, kus ta pühendab aega ja energiat teiste inimeste ja üldiselt ühiskonna kasuks;
- selle eest ei saada tasu, kuid kaetakse otseselt tegevusega seotud kulud;
- mittetulunduslik ja avalikes huvides, toimub peamiselt vabaühenduste kui mittetulunduslike organisatsioonide kaudu ning seetõttu pole motiveeritud materiaalse hüve saamisega;
- see ei tohi asendada tavapäraselt tasustatud tööd (Siseministeerium 2013: 14).

Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013 uuringus (Siseministeerium 2013) on valdkonna kaks peamist eesmärki sõnastatud järgmiselt:

- vabatahtliku tegevuse kui kodanikuks olemise olulise tunnuse väärtustamine;
- vabatahtliku tegevuse soodustamine, tunnustamine ja väärtustamine ning vabatahtlike tõhus kaasamine kodanikuühenduste tegevusse ning selle tegevuse koordineerimine.

Valdkonnad kuhu panustatakse kõige rohkem vabatahtliku tegevust on: sport, kultuur, haridus ja teadus, sotsiaalvaldkond ning tervis. Eestis on eelistatud valdkonnad aga keskkonnakaitse, loodushoid ja säästev eluviis millele viitab 2013. aasta uuring. Eelpool mainitud valdkondade suur populaarsus tuleneb „Teeme ära!“ ja Eestimaa Looduse Fondi talgute tuntusest.

Eestis võib ühe sotsiaalse kapitali mõõdikuna kasutada ka näiteks talgutel osalust. Kodanikuühiskonna Sihtkapitali juhataja Lauis ütleb, et „talgud on heategevus, kus panustatakse kõigi jaoks olulistesse ettevõtmistesse tugevdades ühiskonna sidusust ja ühtsust“ (Teeme ära 2016).

Magistritöö autori arvates on vabaühenduste loomiseks ning toimimiseks sotsiaalne kapital väga oluline. Kasumit mitte teenivate ühenduste eesmärgiks on avalike ja ühiste kogukonna asjade ajamine, mis peaks kaasa aitama kogukondliku heaolu tekkele ühistegevuse käigus.

Jätkusuutliku majandus – ja inimarengu tagamiseks, vaesuse vähendamiseks ja leevendamiseks ning sotsiaalse sidususe suurendamiseks on olulised nii inimkapital kui sotsiaalne kapital (Parts 2006: 50).

1.3.3 Majandusareng ja ettevõtlus

Igasugune majanduslik tegevus ja selle korraldamine mis tahes tasandil, olgu selleks siis ettevõtte, majandusharu, piirkond või kogu riik on Mereste (2003:539) sõnul majandus või majanduselu. Majandus on süsteem, mis hõlmab kõiki inimesi ning on vajalik kogu ühiskonna ja selle liikmete olemasoluks ja arenguks. Majanduslikku keskkonda defineerib Mereste (2003: 556) kui keskkonda, mille kujundavad kapital, materjal, tööjõud, kvaliteet, hind, tööviljakus, nõudlus kaupade ja teenuste järele.

Majandusarengule ja ettevõtlusele võib läheneda läbi regionaalse majandusarengu teema. Dinci (2015) järgi on regionaalne majandusareng mitmekülgne ja keeruline protsess, mille käigus muundutakse regionaalsed ressursid vastavalt erinevate osapoolte huvidele ja väärtustele majanduslikeks ja sotsiaalseteks väljunditeks. Regionaalset majandusarengut iseloomustavad nii kvantitatiivsed kui kvalitatiivsed näitajad. Kvantitatiivsed mõõdikud on näiteks muutused elatustasemes ja sissetulekutes, töökohtade loomine, tööturu näitajad, regionaalne SKP. Kvalitatiivseteks näitajateks võib lugeda sotsiaalset õiglust, jätkusuutlikkust, võrdseid võimalusi jms.

Piirkonna majandusliku seisundi mõõtmiseks kasutatavad peamised näitajad on majandusüksused ehk ettevõtted ning loodud töökohtade arv (Sepp *et al.* 2010: 7). Piirkondade võimekus tuleneb territooriumist ja elanikes, kelle poolt moodustatakse erinevad organisatsioonid, ühendused ja võrgustikud. Kohalik omavalitsus väljendab oma võimekust, osutades avalike teenuseid ning korraldades kohaliku elu (Noorkõiv, Ristimäe 2014: 6).

Regionaalne majandusareng on tihedas seoses muude arengutega. Majanduslikult paremal järjel olevate piirkondade ettevõtetel on rohke võimalusi investeerida ettevõtete arengusse ning värvata tööjõudu. Vastupidine olukord tekib nendes piirkondades, kus majanduse konkurentsivõime väheneb seoses migratsiooniga.

Parts (2006: 51) toob välja, et varasemates uuringutes kasutati enamasti majandusarengu teguritena füüsilist kapitali, tööjõudu ning tehnoloogiat. Hilisemates uuringute pööratakse, aga suuremat tähelepanu inimkapitali teguritele. Väidetakse, et kõrgema haridustasemega vaesed riigid meelitavad ligi rohkem välisinvesteeringuid kui väheharitud tööjõuga riigid.

Erinevad teadlased on leidnud, et sotsiaalse kapitali mõju majanduse arengule ei ole nii suur kui inimkapitalil mõju. Majandustegevus on küll tihedalt seotud sotsiaalse võrgustikuga, mis mõjutab majanduse tulemuslikkust erinevatel tasanditel, sest sotsiaalse kapitali kvaliteedist ning kogusest sõltub juhtimise efektiivsus (Parts 2006: 52).

Durkova *et al* (2012: 87-92) toovad välja, et piirkondade majandusarengut mõjutavad sellised tegurid, nagu:

- ettevõtlus: ettevõtete asukohad, tegevusalad, areng, ettevõtlussuhted, organisatsioonid;
- populatsiooni muutused ja migratsioon;
- tehniline ja sotsiaalne infrastruktuur;
- kohalikud loodusressursid ja nende kasutamine;
- majanduspoliitika otsesed ja kaudsed mõjud.

Ettevõtluse areng on tihedalt seotud regiooni majandusarenguga ja seega piirkondade konkurentsivõime võrdlustes olulisel kohal erinevad ettevõtluse arengu näitajad.

Eestis on ettevõtluse ja majandusarengu eesmärgid ja poliitika väljatoodud mitmetes riiklikes arengukavades. Nende hulgas on näiteks Regionaalarengu strateegia, mis rõhutab ettevõtluse toetamist erinevates piirkondades, vajadust soodustada juurdekasvu tömbekeskustes ja väljapool. Maaelu arengukava ja Turismi arengukava reguleerivad ettevõtluse arendamist ja kitsaskohtadega tegelemist oma valdkodandes. Teadus- ja arendustegevuse ja tööjõu hariduse ja kvalifikatsiooni arendamine kuulub Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkonda ja strateegiatesse. Infoühiskonna arengukava eesmärkide hulgas on regionaalse konkurentsivõime arendamine läbi side- ja IT teenuste (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium 2013: 7).

1.3.4 Turvalisus ja sotsiaalne heaolu

Eluga rahulolu sõltub paljudest teguritest. Näiteks on nendeks näitajateks tööpuudus, sissetulekute suurus, tervis, ümbritsev infrastruktuur, looduskeskkond, turvalisus. Samuti sõltub heaolu kogukonna ühtekuuluvusest kui ka indiviidi sotsiaalse, kultuurilise kui majandusliku kapitali hulgast (Parts 2006: 62).

Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ja elanikkonna turvalisus. Eesti viib julgeolekupoliitikat ellu põhiõigusi ja -vabadusi järgides ning põhiseaduslikke väärtusi kaitstes. Sisejulgeolekut mõjutavad erinevad valdkonnad: poliitilise süsteemi usaldusväärsus, majanduskeskkonna konkurentsivõimelisus, infrastruktuuri vastupidavus, tava- ja küberruumi ohutus, terrorism ning organiseeritud kuritegevuse vastu võitlus (Siseministeerium 2016). Julgeoleku kõrval on turvalisus laiem mõiste.

ÜRO inimturvalisuse käsitluses on turvalisus laiem kui füüsilise vägivalla ja kuritegevuse ohu puudumine. Inimeste turvalisus on seotud ka muude faktoritega- nagu majanduslik, keskkond, toit, tervis, isiklik turvalisus, kogukonna turvalisus, poliitiline turvalisus (Gomez, Gasper 2013).

OECD (2011: 19) on välja töötanud heaolu mõõtmiseks oma raamistiku. Ta jagab indiviidi heaolu kaheks:

- elukvaliteet;
- materiaalsed tingimused.

Elukvaliteedi moodustavad sellised näitajad nagu tervis, töö ja isikliku elu tasakaal, haridus ja oskused, kodaniku aktiivsus ja valitsemine, keskkonna kvaliteet, isiklik turvalisus, subjektiivne heaolu. Materiaalse heaolu alla kuuluvad sissetulek ja rikkus, töö ja palk, eluase (OECD 2011).

Heaolu saavutamist ja muutust aja jooksul mõjutavad looduslik, sotsiaalne, majanduslik olukord, inimkapital, julgeolek ja turvalisus. Samas, aga, nagu on näha erinevates käsitlustest, siis erinevad faktorid, mis mõjutavad regiooni konkurentsivõimet, on omavahel tihedas seoses ja erinevad lähenemised paigutavad erinevaid näitajaid erinevatesse kategooriatesse.

Regionaalsed erinevused majanduslikus arengus ja heaolus on üks osa sotsiaalses sidususe kontseptsioonist, kuid üksi ühiskond pole täielikult sidus vaid selle poole peab iga põlvkond püüdlema. Euroopa Nõukogu defineerib sotsiaalset sidusust kui, ühiskonna võimet tagada kõigi liikmete heaolu, vähendades erinevused ja vältides polariseerumist. Sidus ühiskond on üksteist toetav kogukond ning ühised eesmärgid saavutatakse demokraatlike vahenditega. Sidus ühiskond peab välja töötama erinevad meetmed vähendamaks ebavõrdsust piirkondade vahel (Council of Europe 2004: 3).

1.4 Varasemad indeksid konkurentsivõime ja regioonide võrdluseks

2010. aastal loodi Euroopa Liidu jaoks regionaalse konkurentsivõime indeks (Regional Competitiveness Index - RCI), mis võimaldab piirkondadel jälgida ja hinnata ja võrrelda nende arengut aja jooksul teiste piirkondadega (European Commission nd).

Euroopa Liidu statistikaamet (Eurostat 2019) kasutab 2003. aastast statistiliste territoriaaljaotuste nomenklatuuri (Nomenclature d'Unités Territoriales Statistiques - NUTS) selleks, et oleks ühtne territoriaaljaotuste süsteem, mille alusel saadakse piirkondlike statistilisi andmeid.

Euroopa Liidu territoorium on jaotatud kolmeks eraldi geograafiliseks tasandiks:

- NUTSi 1: suuremad sotsiaal-majanduslikud piirkonnad, mille rahvaarv on 3–7 miljonit, nt Saksamaa.
- NUTSi 2: regionaalpoliitika rakendamisel tavaliselt kasutatavad põhilised piirkonnad, mille rahvaarv on 800 000 kuni kolm miljonit, nt Belgia. Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika alusel on toetuskõlblikud piirkonnad määratletud NUTS 2. tasandil.
- NUTSi 3: eriotstarbelised väikesed piirkonnad, mille rahvaarv on 150 000 kuni 800 000, nt Bulgaaria.

Eesti Statistikaameti (2019) andmetel ei jaotu Eesti NUTS 1 ja NUTS 2 alusel väiksemateks gruppideks. Maakonnad jaotatakse NUTS 3 taseme järgi nelja gruppi:

- EE001 Põhja-Eesti (Harju maakond);

- EE004 Lääne-Eesti (Hiiumaa, Lääne, Pärnu ja saare maakond);
- EE006 Kesk-Eesti (Järva, Lääne-Virumaa, ja Rapla maakond);
- EE007 Kirde-Eesti (Ida-Viru maakond);
- EE008 Lõuna-Eesti (Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru Maakond).

Anonni *et al* (2017: 2) selgitab piirkondliku konkurentsivõime indeksi teemalises ülevaates, et piirkondliku tasandi konkurentsivõime näitajate määratlemisel ei saa aluseks võtta geograafilist ega poliitilist piiri, sest mõni poliitiline piirkond hõlmab vaid osa toimivast majanduspiirkonnast ning andmete kättesaadavus on piiratud või vähene. Piirkondlikud erinevused tulenevad ettevõtete ja sealse kogukonna atraktiivsusest. Konkurentsivõime indeksi koostamisel ei järgita piirkonna asukohta, vaid asukohta arvestatakse piirkonna erinevuste kajastamiseks, mis mõjutavad ettevõtete ja elanike aktiivsust. Piirkondlik konkurentsivõimeindeks (RCI) põhineb ja keskendub statistiliste territoriaalüksuste nomenklatuuril NUTS 2. RCI käsitleb kogu Eestit ühtse regioonina, mistõttu Eesti siseseid erinevusi ei saa selle alusel võrrelda.

RCI kasutab regionaalse konkurentsivõime mõõtmiseks järgmiseid näitajaid: institutsioonid, makroökonomiline stabiilsus, infrastruktuur, tervis, põhiharidus, kõrgharidus ja elukestev õpe, tööturu efektiivsus, turu suurus, tehnoloogiline valimisolek, majandustegevuse keerukus, innovatsioon (European Commission nd. 2016.a. oli Eesti RCI 53.9 (100-sel skaalal) ja Eesti oli 141. kohal 263-st).

OECD on välja töötanud „Better Life“ indeksi, millega võrdleb riike omavahel (OECD 2019a). Indeksi puhul võrreldakse OECD riike 11 kategooria alusel, mis igaüks koosneb alaindikaatoritest. Need 11 kategooriat on: eluase, sissetulekud, töökohad, kogukond, haridus, keskkond, kodanikuaktiivsus, haridus, eluga rahulolu, julgeolek, eraelu-töö tasakaal. (OECD 2019a).

Regionaalsel tasandil tegi OECD (2014) Eesti kohta võrdluse 2014.a, kus maakonnad olid võrdluses jagatud regioonideks: Põhja-Eesti, Kesk-Eesti, Lääne-Eesti, Lõuna-Eesti, Kirde-Eesti.

Indeksi aluseks oli 9 dimensiooni järgmiste näitajatega: töökohad (hõivemäär, töötuse määr), ligipääs teenustele (lairiba internetiühendusele ligipääs), kodanikuaktiivsus (osalus valimistel), haridus (kõrgharidusega tööjõu osakaal), tervis (oodatav eluiga, suremustõenäosus), turvalisus (mõrvade arv), keskkond (õhusaaste), eluase (ruutmeetrid

inimese kohta), sissetulekud (leibkonna sissetulek). Võrdluse tulemused näitasid, et 7 teguri puhul 9st oli Põhja-Eestis heaolu teistest piirkondadest suurem. Tervise, turvalisuse ja sissetulekute kategooriates kuulusid Eesti regioonid OECD 25% kõige madalamate näitajatega regioonide hulka.

1.5 Varasemad uuringud

Regionaalset konkurentsivõimet ehk piirkondliku arengut ning võimekust on Eestis uuritud ning analüüsitud mitmetes erinevates uuringutes. Mitmeid uuringuid on teostatud bakalaureuse – ja magistritööde koostamise käigus. OÜ Geomedia (2019) poolt on koostatud mitmete erinevate omavalitsuste rahvastikuprognose ning regioonide analüüse, et selgitada välja piirkonnale parim arengumudel.

Üks varasem käsitus, mis vaatlleb maapiirkondi, on „Maaelu arengu aruandes“ Omel et al (2011:40-41) analüüs, kus autorid erinevate näitajate alusel hindavad piirkondliku arengut, majanduskasvu, inimeste heaolu ning jätkusuutlikust. Regiooni arengu analüüsimisel lähtuti kahest tegurist: soovist ning võimalusest elada maal. Maal elamise soov tuleneb teenuste kättesaadavusest, sotsiaalsest võrgustikust, looduskeskkonnast. Võimaluse maal elamiseks annab sissetulek või sissetuleku loomise võimalus maa või mõne teise ressursi kaudu. Need tingimused muudavad meeldivaks ja tagavad maal elamise võimaluse.

Maria Raudnagel (2017) uuris oma töös Võrumaa kohalike omavalitsuste võimekust liitumiseelsel perioodil. Töö koostamisel kasutas järgnevaid näitajaid:

- inimkapital;
- sotsiaalne kapital;
- majanduslik võimekus ja ettevõtlus;
- haldussuutlikus.

Analüüsi tulemusena järeldas autor, et aastatel 2005-2016 on suur erinevus Võrumaa omavalitsuste suuruse, võimekuse ja haldussuutlikkuse vahel. Suurem vald ei pruugi alati võimekam olla, kuid ressursside kasutamise võimalus on suurem kui väiksemal vallal. Haldusreformi eesmärk on siiski võimekama omavalitsuse loomine kus on oluline avatus ning koostöö erinevate osapoolte vahel.

Kaie Arm (2014) koostas magistritöö teemal „Kohalike omavalitsuste ühinemise mõju ühinenud haldusüksuste arenguvõimele Lääne- Viru maakonna näitel“. Ühinemise mõju hindamiseks kasutati järgmisi näitajaid:

- inimkapital;
- elustandard ehk heaolu;
- ettevõtluspotentsiaal;
- kohaliku omavalitsuse võimekus.

Magistritöö koostaja järeldas oma uuringus, et ühinenud kohalikud omavalitsused ei ole saavutanud suuremat arenguvõimet võrreldes nende omavalitsustega, kes ei ühinenud. Valdade juhtide hinnangul oli ühinemine vajalik ja tulevikule mõeldes ainus võimalus olukorra päästmiseks.

Ettevõtluskeskkondade konkurentsivõimet Lõuna- Eesti omavalitsustes uuris Taavi Kiisk (2017). Töös uuriti, miks on ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime erinevused suured nii piirkonna siseselt kui võrreldes teiste regioonidega. Töö tulemustes juhib autor tähelepanu asjaolule, et üksikute näitajate uurimine annab ülevaate ettevõtluskeskkonna konkurentsivõimest kuid tulevikus on vaja konkurentsivõimet iseloomustavat indeksit täiendada ettevõtluskeskkonda iseloomustavate näitajatega.

„Tartu ja Lõuna- Eesti konkurentsivõime ja kasvualade analüüs“ (2013) on koostatud Tartu Ülikooli ja Tartu Teaduspargi poolt. Uuringu koosajad soovivad saada informatsiooni Tartu ja Lõuna- Eesti kasvualade määratlemiseks, selgitada välja majandusarengu potentsiaal ning Lõuna- Eesti nutika spetsialiseerumise strateegia loomiseks. Lõpparuandes tuuakse välja kokkuvõtvad ja võrdlevad tabelid võrdluses kogu Eesti tööstusharudega.

„Kagu-Eesti tegevuskava 2005-2020“ (Rahandusministeerium 2019a) on arengudokument, mis on koostatud Eestile strateegiliselt olulise piiriäärse regiooni arengu toetamiseks. Kagu-Eesti piirkonnana käsitletakse Valga, Võru ja Põlva maakonda. Kagu-Eesti tegevuskava peamine eesmärk on julgeoleku suurendamine, kaasates piiriäärsete alade inimesi, et hoida ala piisav asustatud.

2. MAAKONDADE REGIONAALNE KONKURENTSI-VÕIME 2010- 2017

2.1 Metoodika

Käesolev töö vaatleb, et milline on Eesti erinevate maakondade regionaalne konkurentsivõime võrreldes teiste maakondadega perioodil 2010 kuni 2017. Uuringu tüübiks on seega võrdlusuuring ning uuringuobjektiks on Eesti 15 maakonda. Analüüs põhineb sekundaarandmetel – Eesti Statistikaameti andmebaasist on võetud majandus, rahvastiku, haridus jms andmete alusel luuakse regionaalse konkurentsivõime koondindeks igale maakonnale. Loodud koondindeksi alusel võrreldakse iga maakonna positsiooni teiste maakondadega. Uuringu ajaperioodi valikut mõjutas andmete kättesaadavus. Kuna mitmed statistilised andmed avaldatakse mõne aastase viivitusega (näiteks ettevõtete majandusandmed jms), siis osade näitajate puhul on viimane aasta, mille kohta on andmed kättesaadavad 2016, osade näitajate puhul aga aasta 2017.

Käesolevas töös kasutatakse indeksi loomist uuringuobjektide võrdlemiseks. Indeksite puhul on tegemist kvantitatiivselt mõõdetavate ja standardiseeritud indikaatorite kombineerimisel saadud konstruktsiooniga (Miller, Salkind 2002). Nende loomise eesmärgiks on koondada mitmete indikaatorite info kokku üheks standardiseeritud näitajaks. Indikaatorite puhul on tegemist reaalseid nähtusid otseselt või kaudselt mõõtvate arvnäitajatega (Trumm 2014).

Mingi nähtuse uurimisel on seda iseloomustavate indikaatorite esmaseks valikuprintsiibiks Trummi (2014) sõnul eesmärgipärasus ehk milleks ja kellele otsitavat indikaatorit vaja on, kas olukorra kirjeldamiseks, poliitika tõhususe hindamiseks, kitsa valdkonna spetsialistide informeerimiseks või avalikkuse teavitamiseks meedia vahendusel, eri riikide hetkeolukorra võrdlemiseks või pikemate arengutrendide analüüsimiseks.

Trumm (2014) toob välja järgmised indikaatorite valiku põhimõtted:

- 1) indikaator peab olema asjassepuutuv ja probleemiga seotud;
- 2) olema loogiline, üheselt mõistetav ja lihtsasti tõlgendatav;
- 3) olema tundlik uuritava nähtuse suhtes;

- 4) andma nähtusest võimalikult tervikliku pildi;
- 5) olema reaalselt mõõdetav;
- 6) andma usaldusväärseid tulemusi,
- 7) võimaldama koostada aegridu;
- 8) olema vajadusel loogiliselt seostatav teiste indikaatoritega;
- 9) olema aktsepteeritav erinevate kasutajarühmade (teadlased-poliitikud-ametnikud-ajakirjanikud jne) poolt.

Magistritöös keskendub töö koostaja neljale valdkonnale, mis on peamisteks näitajateks kohaliku elu jätkusuutlikkuse tagamisel: inimkapital; sotsiaalne kapital; majandusareng ja ettevõtlus; turvalisus ja heaolu (Tabel 1).

Tabel 1. Maakondade võrdluseks loodud koondindeksi, alaindeksite kujunemine ning kasutatud indikaatorid

Konkurentsvõime koondindeks			
Inimkapitali alaindeks	Sotsiaalse kapitali alaindeks	Majandusarengu ja ettevõtluse alaindeks	Turvalisuse ja heaolu alaindeks
<ul style="list-style-type: none"> – Rahvaarvu muutus 2010-2017 – Rahvaarvu muutuse prognoos aastaks 2030 – Rändesaldo 1000 elaniku kohta aastatel 2010-2016 – Tööealiste muutus % aastatel 2010-2017 – Loomuliku iibe üldkordaja 2010-2017 	<ul style="list-style-type: none"> – Tööealise elanikkonna kolmanda taseme haridus 2010-2016 – MTÜ - de arv 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2016 – Vabatahtlikes tegevustes osalus – Valimistel hääletanud – Kultuurielus osalemise % 2017 – Teeme ära talgutel osalenute % rahvaarvust 2016 	<ul style="list-style-type: none"> – Palk maakonna kohta 2017.a. – Keskmise palga muutus 2010.a. võrreldes 2017.a. – Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta 2017.a. – Majanduslikult aktiivsete ettevõtete muutus 2010.a. võrreldes 2017.a. – SKP maakonnas elaniku kohta 2017.a. – SKP muutus elaniku kohta 2010-2017 	<ul style="list-style-type: none"> – Registreeritud kuriteod 1000 elaniku kohta 2010-2016 – Keskmise töötuse määr perioodil 2010-2016 – Keskmise suhtelise vaesuse määr aastatel 2010-2016 – Tervena elatud aastad – Puudega elanike keskmine osakaal maakonna rahvaarvust 2010-2017 – Puudega elanike koguarvu muutus 2010-2017.aastal

Indikaatorite valikul on lähtutud varasemates uuringutes ja rahvusvahelistes võrdlustes kasutatud näitajatest regionaalse konkurentsvõime uurimisel. Samas aga andmete

kättesaadavus regionaalsel tasandil ning ka Eestis Statistikaameti poolt kogutavad andmed seadsid piiranguid, milliseid andmeid sai analüüsis kasutada.

Käesolevas töös luuakse regionaalse konkurentsivõime indeks järgmisel põhimõttel. Iga maakonna kohta analüüsitakse välja valitud näitajaid ja iga alanäitaja alusel antakse maakonnale koht võrreldes teiste näitajatega. Näiteks kõige positiivsema arenguga, st et selle näitaja alusel kõige konkurentsivõimelisem maakond, saab koha 1, kõige negatiivsema arenguga koha 15. Näiteks maakond, kus rahvastikukasv oli suurim, saab selle näitaja puhul koha 1. Maakond, kus rahvastik kahanenud, saab koha 15. Nende koha järjekordade alusel võetakse alavaldkonna keskmine koht iga maakonna kohta. Näiteks siis viie inimkapitaliga seotud näitaja keskmise koha alusel arvutatakse igale maakonnale keskmine ja järjestatakse nad selle alusel samamoodi keskmisel kõige konkurentsivõimelisemast kõige madalama konkurentsivõimega maakonnani. Nelja alavaldkonna indeksi alusel arvutatakse iga maakonna kohta keskmiste alusel koondindeks ja samamoodi järjestatakse maakonna kõige konkurentsivõimelisemast kõige vähem konkurentsivõimelisemani.

2.2 Maakondade konkurentsivõime omavahelises võrdluses

2.2.1 Inimkapital

Maakonna inimkapitali konkurentsivõime võrdluseks on käesolevas analüüsis kasutatud viite näitajat. Kõigepealt võrreldi rahvastikuarvu muutust maakonnas perioodil 2010- 2017 ning samuti ka rahvastikuproгноosi aastani 2030 (Tabel 2). Kõige konkurentsivõimelisemaks saab pidada maakonda, kus rahvastik on kasvamas. Samuti ka tuleviku prognoosi puhul on kõige kõrgem koht antud maakonnale, kus oodatakse suurimat rahvastikukasvu võrreldes praegusega.

Kui võrrelda rahvastiku muutust aastatel 2010 kuni 2017, siis suurim kasv on olnud Hiiu maakonna puhul, mis saab ka koha 1. Samas siin võib arvata, et seda võib mõjutada ka see, et tihti on just saarte puhul paljud inimesed sinna sisse kirjutatud, kuigi töötavad püsivalt mujal. Hiiumaale järgneb Harjumaa, mille rahvastik on 4,6% võrra kasvanud. Ka Saaremaa rahvaarv on ametlikult kasvanud, ülejäänud maakondade puhul on ametlik rahvaarv

kahanenud. Kõige enam Ida-Virumaal, kus langus on olnud peaaegu 10% seitsme aasta jooksul. Seega Ida-Virumaa saab koha 15.

Tabel 2. Maakondade rahvastiku muutus 2010-2017 ning prognoos aastaks 2030. Autori koostatud Statistikaameti andmete alusel.

Maakond	Rahvaarv 2010	Rahvaarv 2017	Muutus protsent	Koht muutuse alusel	Rahvaarvu prognoos aastaks 2030	Muutus protsent aastaks 2030	Koht 2030.a. prognoos alusel
Harju	556650	582556	4,65	2	586180	0,62	2
Hiiu	8850	9335	5,48	1	6534	-30,01	15
Ida-Viru	158800	143880	-9,40	15	127102	-11,66	5
Jõgeva	33040	30840	-6,66	13	26227	-14,96	8
Järva	32490	30378	-6,50	12	24744	-18,55	13
Lääne	25510	24301	-4,74	7	20822	-14,32	7
Lääne-Viru	63230	58856	-6,92	14	51166	-13,07	6
Põlva	28650	27963	-2,40	4	23058	-17,54	12
Pärnu	86590	82535	-4,68	6	73633	-10,79	4
Rapla	36070	34085	-5,50	9	32275	-5,31	3
Saare	32280	33307	3,18	3	26525	-20,36	14
Tartu	153780	145550	-5,35	8	159654	9,69	1
Valga	31930	30084	-5,78	10	25191	-16,26	10
Viljandi	50360	47288	-6,10	11	39900	-15,62	9
Võru	35060	33505	-4,44	5	27716	-17,28	11

Allikas: Autori koostatud RV022 ja RV092 (2010-2017) andmete alusel

Rahvastikuprognoos aastaks 2030 näitab ka, et Hiiumaa rahvaarvu arvestamisel peab ettevaatlik olema, sest prognoos hinnangul on Hiiumaa just see maakond, kus rahvastiku vähenemine on suurim- ca. 30% võrra. Seega saaks Hiiumaa koha 15. Kõige suuremat kasvu oodatakse just Tartu maakonnast (9,7%; koht 1) ja alles sellele järgneb Harju maakond (0,62% kasv; koht 2).

Rändesaldo puhul (Tabel 3) arvutati iga maakonna kohta kogu perioodi keskmine ränne aasta kohta ja standardiseeriti see rahvastiku alusel. Seega on käesolevalt tegemist perioodi keskmise rändega aastas, mis näitab, et kui palju iga maakond keskmiselt kaotas või võitis elanikkonda 1000 elaniku kohta. See oli positiivne ainult Harju maakonnas (koht 1), kus keskmiselt aastas sai maakond juurde tänu rände 5,6 uut elanikku 1000 elaniku kohta. Kõige rohkem kaotas elanikke Jõgevamaa (koht 15), keskmiselt iga-aastaselt 10 elanikku 1000 registreeritud elaniku kohta.

Tabel 3. Maakonnad rändesaldo, tööaliste (15-64.a) muutuse ja loomuliku iibe alusel

Maakond	Rändesaldo 1000 elaniku kohta	Koht rändesaldo alusel	15-64 aastaste arv 2010	15-64 aastaste arv 2017	Muutus protsent	Koht 15-64 aastaste muutuse alusel	Loomuliku iibe üldkordaja 2010- 2017 1000 elaniku kohta	Koht iibe alusel
Harju	5,59	1	385240	380440	-1,2	3	2,33	1
Hiiu	-2,49	3	5910	6311	6,8	1	-5,07	10
Ida-Viru	-7,58	11	107100	91375	-14,7	15	-6,93	15
Jõgeva	-7,89	13	21270	19675	-7,5	7	-5,46	11
Järva	-9,53	15	21280	19252	-9,5	13	-3,73	7
Lääne	-6,38	9	16900	15447	-8,6	11	-4,83	9
Lääne-Viru	-8,34	14	41510	37704	-9,2	12	-3,46	5
Põlva	-4,26	5	18500	18206	-1,6	4	-5,55	13
Pärnu	-5,09	6	56280	51847	-7,9	8	-2,84	4
Rapla	-5,34	7	23910	21947	-8,2	9	-1,98	3
Saare	-1,55	2	21230	21655	2,0	2	-3,47	6
Tartu	-2,66	4	104820	92407	-11,8	14	2,07	2
Valga	-6,83	10	20080	19043	-5,2	6	-5,98	14
Viljandi	-7,58	12	32590	29906	-8,2	10	-4,78	8
Võru	-5,95	8	22590	21553	-4,6	5	-5,49	12

Allikas: Autori koostatud RVR01, RV022 ja RV032 (2010-2017) andmete alusel

Tööaliste puhul võrreldi 15-64-aastaste muutust. Kõige positiivsemad olid muutused Hiiu- ja Saaremaa, kus nende arv kasvas (kohad 1 ja 2). Harjumaal nende arv vähenes (koht 3), aga ülejäänud maakondades oli nende langus veelgi suurem. Enim vähenes tööaliste arv Ida-Virumaal (15.koht).

Iibe võrdluseks võeti ka kokku kogu perioodi iibe ja standardiseeriti see 1000 elaniku kohta, Positiivne oli see ainult Harju ja Tartumaal (1. ja 2. koht), negatiivseim samuti Ida-Virumaal (15 koht).

Kui võrrelda inimkapitali arenguid (Tabel 4), siis maakondade järjestuses oli kokkuvõtvalt kõige konkurentsivõimelisem Harju maakond, mis ei ole eriti üllatav. Sellele järgnes Saare- ja Pärnumaa ning Tartumaa. Kõige problemaatilisemad olid arengud Ida-Virumaal, mis sai kokkuvõttes kõige madalama koha ja mida saaks pidada kõige väiksema konkurentsivõimega piirkonnas inimkapitali alusel. Sellele järgnesid Järvamaa, Jõgevamaa, Lääne-Virumaa. Seega pole inimkapitaliga seotud probleemid mitte ainult Eesti äärealade, vaid ka just Kesk-Eesti jaoks tõsine väljakutse.

Tabel 4. Maakondade konkurentsivõime inimkapitali koondindeksi alusel

Maakond	Koht rahvaarvu muutuse alusel	Koht rahvaarvu prognoosi alusel	Koht rändesaldo alusel	Koht tööealiste muutuse alusel	Koht iibe alusel	Inimkapitali näitajate alusel keskmine	Koht inimkapitali alusel
Harju	2	2	1	3	1	1,8	1
Saare	3	14	2	2	6	5,4	2
Pärnu	6	4	6	8	4	5,6	3
Tartu	8	1	4	14	2	5,8	4
Hiiu	1	15	3	1	10	6,0	5
Rapla	9	3	7	9	3	6,2	6
Põlva	4	12	5	4	13	7,6	7
Võru	5	11	8	5	12	8,2	8
Lääne	7	7	9	11	9	8,6	9
Valga	10	10	10	6	14	10,0	10
Viljandi	11	9	12	10	8	10,0	11
Lääne-Viru	14	6	14	12	5	10,2	12
Jõgeva	13	8	13	7	11	10,4	13
Järva	12	13	15	13	7	12,0	14
Ida-Viru	15	5	11	15	15	12,2	15

Allikas: Autori koostatud

2.2.2 Sotsiaalne kapital

Aktiivne ning teotahteline elanikkond on piirkonna arenguvõime seisukohalt üks olulisemaid tegureid. Sotsiaalse kapitali võrdluseks on käesolevas analüüsis kasutatud kuute näitajat. Maakonna sotsiaalse kapitali hindamisel on üheks indikaatoriks kolmanda taseme haridus tööealise elanikkonna hulgas perioodil 2010- 2016. Teiseks võrdlevaks näitajaks on keskmine tööealise elanikkonna arv perioodil 2010-2016 (Tabel 5). Kõige kõrgem koht antakse maakonnale, kus on kolmanda taseme haridusega tööealise elanikkonna osakaal kõige suurem.

Vaadeldud perioodil oli Harjumaal keskmiselt 177 300 kolmanda taseme haridusega tööelist elanikku ning teisele kohale jääb Tartumaa 41 700 kolmanda taseme haridusega tööealise elanike arvuga. Harjumaal ning Tartumaa tulemus ei ole üllatuseks, sest nendes piirkondades asuvad enamus kõrgkooli ning kõrgharidust eeldavaid ametikohti on kõige rohkem. Samuti kuna on tegemist Eesti suurimate maakondadega, siis nende puhul on loogiline, et tööealise elanikkonna arv ka seal kõige suurem (Harjumaal 433 600, Tartumaa

114 200). Samas ei saa ka unustada, et väga suur hulk kõrgharidusega elanikke võib töötada madalama haridustasemega töökohtadel. Rahvastiku poolest kõige väiksemas maakonnas Hiiumaal oli kõrgharidusega elanikke tööealiste hulgas ainult 1900. Ida- Virumaa kuulub samuti suuremate maakondade hulka. Sealses piirkonnas on keskmine tööealist elanikkonda arv 116 000 ning kõrgharidusega tööealisi on keskmiselt 29 100 elanikku.

Tabel 5. Keskmine kolmanda taseme haridusega (kõrgharidusega) tööealiste osakaal maakondades perioodil 2010-2016

Maakond	Keskmine kolmanda taseme haridusega tööealise elanikkonna arv 2010-2016 (1000 elanikku)	Keskmine tööealine elanikkond 2010-2016 (1000 elanikku)	Kolmanda taseme haridusega elanikkonna osakaal (%)	Koht kõrg-hariduse alusel
Harju	177,3	433,6	40,90	1
Hiiu	1,9	6,8	27,67	3
Ida-Viru	29,1	116,0	25,06	4
Jõgeva	4,7	24,0	19,42	12
Järva	4,5	23,5	19,33	13
Lääne	4,3	18,8	22,67	7
Lääne-Viru	10,4	45,6	22,76	6
Põlva	4,1	21,1	19,20	14
Pärnu	14,8	62,8	23,57	5
Rapla	5,9	26,5	22,20	8
Saare	5,0	24,5	20,62	11
Tartu	41,7	114,2	36,48	2
Valga	4,7	22,9	20,70	9
Viljandi	7,5	36,5	20,64	10
Võru	4,7	25,5	18,33	15

Allikas: Autori koostatud TT125 (2010-2016) andmete alusel

Selleks, et erinevaid maakondi omavahel võrrelda, analüüsiti kõrgharidusega tööealiste osakaalu. Analüüsides osakaalu tulemust, siis kõige kõrgem osakaal on Harju maakonnas (40,95; koht 1), järgneb Tartumaa (36,48%, koht 2). Vaadates ülejäänud tabelit, siis kõikumised osakaalude vahel on väiksemad. Kõike madalamad osakaalud kõrgharidusega tööealise elanikkonnaga saavad Põlvamaa (19,2%; koht 14) ja Võrumaa (18,33%; koht 15). Vähenev ja vananev rahvastik on Võrumaa ja Põlvamaa olnud probleemiks pikemat aega.

Tegemist on äärealadega ning nendes piirkondades on vähe töökohti, mis nõuaksid kõrghariduse olemasolu.

Järgnevalt vaatleb töö autor sotsiaalse kapitali indikaatoritena majanduslikult aktiivsete mittetulundusühingute (MTÜ) keskmist arvu 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2016; vabatahtlikes tegevustes osalenute % 2013. aasta uuringu alusel ning „Teeme Ära“ 2016 talgutel osalenute protsent rahvaarvust (Tabel 6).

Mittetulundusühing on isikute vabatahtlik ühendus ning tegutsetakse avalikkuse (terve ühiskonna) huvisid silmas pidades. Majanduslikult aktiivsete mittetulundusühingute keskmine tulemus näitab kui aktiivsed on maakonna lõikes kogukondlikud ühendused. Majanduslikult aktiivsete mittetulundusühistute keskmine tulemus 1000 elaniku kohta on kõige suurem Hiiu maakonnas (vastav tulemus 40,7; koht 1) ja kõige madalam Ida- Virumaal (tulemus 18,7; koht 15). Piirkondliku iseärasusega, omalaadsete traditsioonidega loodussõbralik elamis- ja külastuspiirkond on Hiiu maakonnale loonud võimaluse erinevate kogukondlike tegevuste ja piirkonna arenguks luua mittetulundusühinguid. Aktiivsetel kogukondadel on mittetulundusühendusena võimalus taotleda toetusi. Toetuse eesmärgiks on aidata kaasa ühenduste tekkimisele, tegevuse aktiveerumisele ja kodanikualgatuse korras uudsete tegevuste elluviimiseks ning traditsioonide järjepidevuse tagamiseks. Kõige madalama tulemusega Ida- Viru maakonna kitsaskohaks võib olla venekeelsete mittetulundusühenduste vähene aktiivsus ja motiveeritus koostööle.

Kõige aktiivsemad osalejad vabatahtlikes tegevustes küsitluse põhjal on Jõgevamaal (tulemus 55%, koht 1). Jõgevamaal on loodud MTÜ Jõgevamaa Kodukandi ühendus (2019) ning nende eesmärgiks on maakonna kõigi piirkondade väärilise elukeskkonna hoidmine ja arendamine läbi vabatahtliku tegevuse. Aktiivne vabatahtlik tegevus toimub ka Võru maakonnas (tulemus 49%; koht 2). Kõige madalama aktiivsusega paistab silma Saare maakond (tulemus 9%, koht 15).

Saare maakond, mis jäi vabatahtlikes tegevustes osalejate poolest viimasele kohale maakondade lõike on „Teeme ära“ talgutel osalejate rohkuse poolest kõige parema tulemusega (12,5%, koht 1). Tõenäoliselt on siin tegemist taaskord piirkondliku eripäraga ja väga ühtehoidva kogukonnaga. Võrdlusest jääb silma, et Saare maakonnale järgnevad Lääne ja Hiiu maakond (kohad 2 ja 3). Kõige madalama tulemuse saab Harju maakond (2,7%; koht 15). Harju maakond on küll kõige suurema rahvaarvuga piirkond kuid kuna talgutel

osalemine on vabatahtlik ning osaleda võib üle kogu Eesti, siis võib olla ka tõenäoline, et suur hulk Harjumaa osalejatest viibis talgutel omale meelepärases maakonnas.

Tabel 6. Maakondades registreeritud MTÜ-de arv 2010-2016. aastal, vabatahtlikes tegevustes osalenute elanike arv 2013 uuringu alusel ning „Teeme ära“ talgutel osalenute % 2016. aastal

Maakond	Keskmine MTÜ-d arv 1000 elaniku kohta 2010-2016	Koht MTÜ-de arvu alusel	Vabatahtlikes tegevustes osalenute % 2013.a. uuringu alusel	Koht uuringu alusel	Teeme ära talgutel osalenute % rahvaarvust 2016	Koht talgutel osalemise alusel
Harju	24,4	5	35	6	2,70%	15
Hiiu	40,7	1	22	12	9,00%	3
Ida-Viru	18,7	15	34	9	2,80%	14
Jõgeva	19,6	14	55	1	6,00%	7
Järva	24,5	4	34	7	7,30%	5
Lääne	32,3	2	32	10	11,10%	2
Lääne-Viru	23,1	8	34	8	4,60%	10
Põlva	21,8	12	13	14	4,00%	11
Pärnu	22,6	11	26	11	4,80%	9
Rapla	23,1	9	43	3	6,80%	6
Saare	31,2	3	9	15	12,50%	1
Tartu	24,3	6	39	4	2,90%	13
Valga	22,9	10	38	5	5,60%	8
Viljandi	20,4	13	18	13	3,90%	12
Võrumaa	23,9	7	49	2	8,80%	4

Allikas: Autori koostatud ER02 (2010-2016), vabatahtlikus tegevuses uuringu (2013) ja „Teeme ära“(2016) andmete alusel

Sotsiaalse kapitali indikaatori üheks alateemaks on kultuurielus osalemine (Tabel 7). Kultuurielus osalemine on elanike hulgas väga aktiivne. Laia kultuurielamuste võrgustiku moodustavad teatrid, kinod, muuseumid, raamatukogud. Kultuurielus osalenute arvu poolest saab kõrgeima koha Tartu maakond (tulemus 83,4%; koht 1), järgnevad Harjumaa (tulemus 83,1%, koht 2) ja Pärnumaa (tulemis 80,7%; koht 3). Kõige madalama koha maakondade võrdluses saab Valga maakond (tulemus 64%, koht 15). Taaskord püsivad esikolmikus

maakonnad, kus asuvad erinevad teatrisaalid ning muud vaba-aja veetmise kohad, seega on nendes piirkondades ka aktiivsem kultuurielus osalemine.

Tabel 7. Maakondade kultuurielus osalenute % 2017. aastal ning 2017. aastal kohalike omavalitsuse valimistel osalenute aktiivsus

Maakond	Kultuurielus osalenute % aastal 2017	Koht kultuurielu alusel	2017.a valimisel osalenute hääletajate %	Koht valimistel hääletanute alusel
Harju	83,1	2	57.5	4
Hiiu	80,4	4	57.8	2
Ida-Viru	70,7	12	47.4	15
Jõgeva	76,4	6	59.3	1
Järva	70,9	11	55.5	9
Lääne	73,6	9	57.3	6
Lääne-Viru	67,4	14	53.8	10
Põlva	71,5	10	57.4	5
Pärnu	80,7	3	50.6	13
Rapla	76,6	5	50.6	12
Saare	75,8	8	49.9	14
Tartu	83,4	1	56.4	8
Valga	64	15	56.4	7
Viljandi	75,9	7	53.1	11
Võru	70	13	57.8	3

Allikas: Autori koostatud KUT021 (2017.a) ja Vabariigi Valimiskomisjoni (2017.a) andmetel

Valimistel osalemine näitab kui palju soovivad elanikud kaasa rääkida kohaliku elu puudutavates küsimustes (Tabel 7). Valimistel osalemis aktiivsus 2017. aastal oli keskmiselt 53,2%. Valimis osalust ning tulemust mõjutavad valimisringkonna suurus, valikute hulk ning võitja domineerimise ulatus ringkonnas. Kõrge valimisaktiivsuse korral soovivad inimesed osaleda oma kogukonna arendamisel, muuta piirkond atraktiivsemaks.

2017. aastal osutusid kõige aktiivsemateks valijateks Jõgevamaa valijad (tulemus 59,3%; koht 1), järgnesid Hiiumaa ja Võrumaa (tulemusega vastavalt 57,8%). Madalama koha valimisaktiivsusega maakondade lõikes sai Ida- Viru maakond (47,4%; koht 15). Põhjuseks võib olla piirkonna elanike passiivsus, samuti keelebarjäär ning erakondade kampaania ei

kõnetanud piirkonna valijaid. Samuti võib-olla üldise madala valimisaktiivsuse põhjuseks kandidaatide tundmatus või piirkonnaga mitte seotus.

Tabel 8. Maakondade konkurentsivõime sotsiaalse kapitali koondindeksi alusel

Maakond	Tööealise elanikkonna kolmanda taseme haridus 2010-2016	MTÜ-de arv 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2016	Vaba-tahtlikes tegevustes osalus	Teeme ära talgutel osalenute % rahva-arvust 2016	Kultuuri-elus osalemise % 2017	Valimisel hääletanud	Keskmine	Koht
Hiiu	3	1	12	2	4	2	4,00	1
Harju	1	5	6	15	2	4	5,50	2
Tartu	2	6	4	14	1	8	5,83	3
Lääne	7	2	10	3	9	6	6,17	4
Jõgeva	12	14	1	8	6	1	7,00	5
Rapla	8	9	3	5	5	12	7,00	6
Võru	15	7	2	6	13	3	7,67	7
Järva	13	4	7	4	11	9	8,00	8
Saare	11	3	15	1	8	14	8,67	9
Valga	9	10	5	7	15	7	8,83	10
Lääne-Viru	6	8	8	9	14	10	9,17	11
Pärnu	5	11	11	12	3	13	9,17	12
Viljandi	10	13	13	10	7	11	10,67	13
Põlva	14	12	14	11	10	5	11,00	14
Ida-Viru	4	15	9	13	12	15	11,33	15

Allikas: Autori koostatud

Sotsiaalse kapitali alaindikaatorite alusel koostatud kokkuvõttes (Tabel 8) omab esikohta Hiiu maakond (keskmine tulemus 4). Inimkapitali koondindeksi tulemusel on Hiiu maakond viiendal kohal, keskmine tulemus 6. Harju maakonna keskmine tulemus sotsiaalsete näitajate alusel on 5,5 ning koht 2. Inimkapitali indeksi alusel koht 1, keskmise tulemusena 1,8. Ida- Viru maakond saab sarnaselt inimkapitali indeksite alusel ka sotsiaalse kapitali indeksite alusel kirja madalaima koha, keskmine tulemus 11,33. Ida- Viru maakonnast veidi kõrgemal kuid siiski väiksema konkurentsivõimega on Põlvamaa ja Viljandimaa. Keskmised näitajad vastavalt 11 ja 10,67, kohad 14 ja 13. Ida- Virumaa probleem on tõenäoliselt seotud sotsiaalse kapitali näitajate alusel vähese või nõrga riigikeele oskusega,

piirkondliku eraldatusega, vähene kokkupuude eestlastega ning info puudus ja kättesaadavus. Põlva maakond eristus sotsiaalse kapitali näitajate analüüsis kõrge valimisaktiivsuse poolest, seega elanikud on huvitatud oma piirkonna arengust. Madal tulemus kõrgharidusega tööealiste elanike hulgas võib olla seotud väheste MTÜ-de ja passiivse vabatahtliku tegevusega.

2.2.3 Ettevõtlus ja majandusareng

Ettevõtlus on tugevalt seotud piirkonna majandusarenguga. Ühiskonna ja regiooni erinevuste ja tasakaalu oluliseks näitajaks on sissetulek. Läbi majandusliku jõukuse saavutatakse piirkonnas suurem konkurentsivõime, paraneb piirkonna elanike heaolu, kasvab regiooni tulubaas.

Maakonna ettevõtluse ja majandusarengu konkurentsivõime hindamiseks on käesolevas analüüsis töö autor kasutanud järgmisi alaindikaatoreid:

- keskmine palk maakonna kohta 2017. aastal;
- keskmise palga muutus 2010- 2017. aastal;
- majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta 2017. aastal;
- majanduslikult aktiivsete ettevõtete muutus 2010.a - 2017.aaastal.;
- SKP maakonnas elaniku kohta 2017. aastal;
- SKP muutus elaniku kohta perioodil 2010-2017.

Rahaliste vahendite olemasolu tagab inimestele heaolu ning elukvaliteedi. Aktiivse ja soodsa ettevõtlusega piirkondades on palgatöötajate sissetulekud suuremad. Brutopalga erinevused on aastate jooksul suurenenud ning tõenäoliselt suurenevad veelgi. Eestis on tavapäraselt olnud kõige kõrgemad palgad Tallinnas, Harjumaal, Tartus ja Tartumaal. Nende piirkondade palgatase on, kas Eesti keskmine või ületab seda. 2017.aasta keskmine brutopalk Eestis oli 1221 eurot. Kõrgemat kuukeskmist brutotöötasu 2017.aastal (Tabel 9) on teeninud Harjumaa elanikud (tulemus 1353 €; koht 1), järgneb oodatult Tartu maakond, keskmine tasu 1215 €. Vaadates keskmise palga muutust 2010-2017. aastal, siis Harju maakond on muutuste alusel kohal 8 (52,7%) ning Tartumaa kuuendal kohal, protsentuaalne muutus 57,4%. Kõige madalam keskmine brutotulu 2017. aastal on aga Saare maakonnas (876 €; koht 15), koha võrra kõrgemal asub Hiiu maakond (883€; koht 14). Keskmise palga

muutuses, seega kasvu osas, jäävad Saare ning Hiiu maakond samadele kohtadele kui keskmine palk 2017. aastal (koht 15; 35,4% ja koht 14; 40,35%). Kõige suuremad muutused ehk kasv keskmise palga osas 2010-2017. aastal on olnud Raplamaal ning talle järgneb Viljandimaa, tulemused vastavalt siis koht 1, muutus protsentuaalselt 73 ja Viljandimaa koht 2, muutus 65,4%. Raplamaa kõrge protsentuaalne muutuse võib olla seotud Tallinna lähedusega, elatakse Raplamaal, töökoht asub aga Harjumaal. Töötajate puudus või vajadus spetsialistide järele on üheks põhjuseks keskmise töötasu kiirel kasvul ja muutusel.

Tabel 9. Maakondade kuukeskmine töötasu 2017 ning töötasu muutus 2010-2017.a

Maakond	2017.a keskmine töötasu maakonna kohta	Koht keskmise töötasu alusel	Keskmise töötasu muutus % 2010-2017.a	Koht muutuse alusel
Harju	1 353	1	52,7	8
Hiiu	883	14	40,3	14
Ida-Viru	997	8	51,0	9
Jõgeva	915	12	48,1	11
Järva	994	9	58,9	4
Lääne	1 017	5	55,2	7
Lääne-Viru	976	10	50,6	10
Põlva	906	13	45,0	12
Pärnu	1 003	6	44,6	13
Rapla	1 034	4	73,5	1
Saare	876	15	35,4	15
Tartu	1 215	2	57,4	6
Valga	942	11	58,6	5
Viljandi	1 055	3	65,4	2
Võru	999	7	59,1	3

Allikas: Autori koostatud PA5321 (2010-2017) andmete alusel

Elanikkonna ettevõtlusalast aktiivsust hinnatakse arvutades, kui palju oli vastavas piirkonnas keskmiselt tegutsevaid ettevõtteid 1000 elaniku kohta 2010-2016. aastal. Statistikaameti andmetel on suur osa Eesti ettevõtteid koondunud Põhja- Eestisse, eelkõige Tallinna ümbrusesse Harjumaale. Kui vaadelda (Tabel 10) majanduslikult aktiivseid ettevõtteid 1000 elaniku kohta 2016.a aastal, siis tabeli põhjal saab järeldada, et elujõulisemad ning aktiivsemad piirkonnad on Harjumaa (tulemus 102,2; koht 1) ning Tartumaa (tulemus 75,7;

koht 2). Erinevus kahe piirkonna vahel on üpris suur. Ülejäänud maakondlikus võrdluses on need kaks piirkonda majandusliku aktiivsuse ja võimekuse poolest tublisti ees. Kõige vähe ettevõtteid on 1000 elaniku kohta on registreeritud Valga maakonnas (37,3; koht 15). Taaskord paistab silma vähese majanduslikult aktiivsete ettevõtete poolest Ida- Viru maakond (37,6; koht 14). Eelpool mainitud piirkondades korraldatakse ettevõtluspäevi huvilistele, kes plaanivad alustada ettevõtlusega või otsivad uusi ideid ettevõtluse arendamiseks.

Tabel 10. Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2016.aastal 1000 elaniku kohta ja majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutus 2010-2016. aastal

Maakond	Majanduslikult aktiivseid ettevõtteid 1000 elaniku kohta 2016.a	Koht ettevõtete alusel	Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutus % 2010-2016	Koht muutuse alusel
Harju	102,2	1	54,2	14
Hiiu	64,9	5	88,5	4
Ida-Viru	37,6	14	85,7	6
Jõgeva	42,8	13	90,2	2
Järva	47,5	12	76,8	8
Lääne	59,2	7	80,7	7
Lääne-Viru	52,7	8	69,2	11
Põlva	48,5	11	89,9	3
Pärnu	66,9	3	69,0	12
Rapla	62,3	6	74,9	10
Saare	65,9	4	90,6	1
Tartu	75,7	2	64,5	13
Valga	37,3	15	46,5	15
Viljandi	52,3	9	76,7	9
Võru	52,2	10	87,5	5

Allikas: Autori koostatud ER071 (2010-2016) andmete alusel

Ettevõtete arvu muutus näitab, kui dünaamiline on kohalik majandus. 2016.aastal oli Harju maakonnas registreeritud kõige rohkem majanduslikult aktiivseid ettevõtteid 1000 elaniku kohta, muutus 2010-2016 on olnud 54,2%. Selline tulemus annab piirkonnale koha 14. Kõige madalamale positsioonile (koht 15; muutus 46,5%) jääb Valga maakond, kus oli ka 2016. aastal kõige vähem registreeritud ettevõtteid. Kõige suurem kasv perioodil 2010-2016

on olnud Saare maakonnas (90,6%; koht 1) ning Jõgevamaal 90,2% (koht 2). 2016. aastal registreeritud ettevõtete arv oli 42,8, mis jättis Jõgevamaa 13.kohale, seega on kasv olnud märgatav. Oluline muutuses ettevõtete arvu kasvus 2010-2016 on toimunud Põlvamaal 89,9%, koht 3.

Sisemajanduse koguproduktiga (SKP) mõõdetakse majandustegevus tulemusi. Sisemajanduse koguprodukt (SKP) elaniku kohata väljendatuna eurodes kasutatakse elatustaseme võrdlemiseks, hinnates elanikkonna majandusliku olukorda. SKP ühe elaniku kohta saadakse, kui jagatakse aasta jooksul loodud SKP riigi rahvaarvuga. Eestis oli 2017.aasta SKP elaniku kohta 17 925,80 € (Statistikaamet 2019).

Tabel 11. SKP maakonnas elaniku kohta 2017.aastal ja SKP muutus 2010-2017. aastal

Maakond	SKP maakonnas elaniku kohta € -s 2017.a.	Koht SKP alusel	SKP muutus % elaniku kohta 2010-2017.a.	Koht SKP muutuse alusel
Harju	25652	1	63,3	6
Hiiu	10209	11	43,4	10
Ida-Viru	10237	10	33,7	14
Jõgeva	8821	13	64,0	5
Järva	10878	9	50,4	9
Lääne	12025	3	70,0	2
Lääne-Viru	11193	7	41,4	12
Põlva	7517	15	43,3	11
Pärnu	11389	5	51,2	8
Rapla	9404	12	67,8	4
Saare	12415	4	21,2	15
Tartu	16519	2	69,9	3
Valga	11137	8	95,8	1
Viljandi	11223	6	58,6	7
Võru	8729	14	39,8	13

Allikas: Autori koostatud RAA0050 (2010-2017) andmete alusel

Kõrgeima SKP tulemuse (Tabel 11) 2017.a maakondade lõikes saab Harju maakond (koht 1, tulemus 25 652 €), Tartu maakonna SKP elaniku kohta 16 519 €, koht 2. Kõige madalam SKP on Põlvamaal 7 517 €, koht 15 ning koha võrra kõrgemale (14) jääb Võru maakond

(8 729 €). Alla 10 000 € jäävad veel Jõgevamaa (8 821€; koht 13) ja Raplamaa (9 404 €; koht 12). Kõige suurema muutuse kasvu osas 2010-2017. aastal on teinud Valgamaa (95,8%; koht 1) ning Lääne maakond (70%, koht 2). Kõige väiksem kasv on toimunud Saare maakonnas (21,2%; koht 15). Suured erinevused piirkondade vahel tekitavad ebavõrdsust ning piirkonna heaolu väheneb.

Maakondade konkurentsivõime ettevõtluse ja majandusarengu koondindeksi (Tabel 12) alusel koostatud tabel võtab kokku maakondade lõikes palgatöötajate sissetulekud, töötasude muutuse 2010-2017, tegutsevate ettevõtete arvu ning nende muutuse, sisemajanduse koguprodukti elanike kohta 2017. aastal ning muutuse vahemikus 2010-2017 aasta.

Tabel 12. Maakondade konkurentsivõime ettevõtluse ja majandusarengu koondindeksi alusel

Maakond	Töötasu maakonna kohta 2017.a.	Keskmise töötasu muutus 2010-2017.a.	Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta 2017.a.	Majanduslikult aktiivsete ettevõtete muutus 2010.a. võrreldes 2017.a.	SKP maakonnas elaniku kohta 2017.a.	SKP muutus elaniku kohta 2010-2017.a.	Keskmine	Koht
Tartu	2	6	2	13	2	3	4,67	1
Harju	1	8	1	14	1	6	5,17	2.-3
Lääne	5	7	7	7	3	2	5,17	2.-3
Viljandi	3	2	9	9	6	7	6,00	4
Rapla	4	1	6	10	12	4	6,17	5
Pärnu	6	13	3	12	5	8	7,83	6
Järva	9	4	12	8	9	9	8,50	7
Võru	7	3	10	5	14	13	8,67	8
Saare	15	15	4	1	4	15	9,00	9
Valga	11	5	15	15	8	1	9,17	10
Jõgeva	12	11	13	2	13	5	9,33	11
Hiiu	14	14	5	4	11	10	9,67	12.-13
Lääne-Viru	10	10	8	11	7	12	9,67	12.-13
Ida-Viru	8	9	14	6	10	14	10,17	14
Põlva	13	12	11	3	15	11	10,83	15

Allikas: Autori koostatud

Koondindeksi alusel on maakondade lõikes kõige võimekam Tartumaa (koht 1) ja Harjumaa (koht 2). 2017.aasta keskmiste tulemuste alusel nii töötasu, ettevõtete arvu kui SKP indikaatorite põhjal olid eelpool mainitud maakondade kohad kaks ja üks, muutuste osas nii kõrgeid kohti ei saavutatud, Tartu maakonna koht kolm ning Harju maakond koht kuus. Tabeli viimasel kohal (15) asub Põlva maakond ning Ida- Viru maakond on koha võrra kõrgemal positsioonil. Põlva maakond eristub teistest piirkondadest perioodil 2010-2017 majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutuse poolest. Sel perioodil on toimunud aktiivne ettevõtete (OÜ, FIE, MTÜ-de) loomine ja registreerimine. Ida-Virumaa elanike sissetulekud on samuti suuremad kui Põlva maakonna elanikel. Võrreldes inimkapitali, sotsiaalse kapitali ning ettevõtetluse ja majandusarengud valitseb Põhja-Eesti ja Kagu- Eesti vahel suur lõhe. Erinevused piirkondade vahel on suured ning see mõjutab kogu Eesti arengut

2.2.4 Turvalisus ja heaolu

Turvalise elukeskkonna loomisel on väga oluline roll kohalikul kogukonnal. Majanduslikult heal järjel olev regioon ning parem elukvaliteet loovad turvalisuse ning sotsiaalse heaolu. Läbi turvalisuse (kuritegevuse määr, tervislik seisund, oht kaotada töö jm) saavutatakse heaolu kasv, mis omakorda on seotud piirkonna konkurentsivõimega.

Sotsiaalse heaolu ja turvalisuse määramiseks kasutab autor antud töös järgmisi näitajaid:

- registreeritud kuriteod 1000 elaniku kohta 2010-2016;
- keskmine tööealiste töötuse määr (%) perioodil 2010- 2016.a;
- keskmine suhtelise vaesuse määr % 2010-2016.a;
- tervena elatud aastad;
- keskmine puudega inimeste arv 2010-2016.aastal;
- puudega elanike koguarvu muutus perioodil 2010-2016.

Kuritegude arv on Eestis viimastel aastatel vähenenud. Keskmiselt sooritati 1000 elaniku kohta Eestis 2010-2016. aastal 20,5 kuritegu (Tabel 13). Kõige väiksem keskmine kuritegude arv 2010-2016. aastal 1000 elaniku kohta oli Hiiumaal (10,45; koht 1), Saare maakonnas sooritati keskmiselt 11,65 kuritegu (koht 2), seega on kõige turvalisemad piirkonnad meil saared. Kõige suurem kuritegude arv 1000 elaniku kohta on Ida- Viru

maakonnas (31,65; koht 15), veidi vähem kuritegusid sooritati Harjumaal (29,51; koht 14). Ida- Virumaa ning Harjumaal on juba aastaid olnud kõige kriminaalsemad piirkonnad Eestis selgub Statistikaameti andmetest.

Tabel 13. Registreeritud kuritegude arv 1000 elaniku kohta 2010-2016. aastal, keskmine töötuse määr 2010-2016. aastal ning keskmine suhtelise vaesuse määr 2010-2016.aastal

Maakond	Registreeritud kuriteod 1000 elaniku kohta 2010-2016	Koht registreeritud kuritegude alusel	Keskmine aastane töötuse määr (%) 2010-2016	Koht keskmise töötuse määr alusel	Keskmine suhtelise vaesuse määr (%) 2010- 2016	Koht suhtelise vaesuse määra alusel
Harju	29,512	14	8,9	5	14,3	1
Hiiu	10,449	1	7,5	2	22,7	6
Ida-Viru	31,647	15	16,6	15	31,4	15
Jõgeva	18,933	5	10,2	11	26,4	11
Järva	16,264	4	9,8	10	23,0	8
Lääne	19,112	6	11,2	13	21,2	5
Lääne-Viru	24,320	13	9,6	8	24,8	10
Põlva	24,167	12	11,6	14	28,3	13
Pärnu	21,524	8	9,5	7	22,8	7
Rapla	19,115	7	10,2	12	20,1	4
Saare	11,652	2	8,2	4	19,3	2
Tartu	22,419	11	7,3	1	19,5	3
Valga	22,157	10	9,7	9	30,9	14
Viljandi	14,486	3	7,6	3	23,6	9
Võru	21,715	9	8,9	6	28,0	12

Allikas: Autori koostatud JS009, TT4645 ja LES20 (2010-2016) näitajate põhjal

Eestis tervikuna on tööturu suurimaks probleemiks kujunenud tööjõupuudus ning madalad palgad. Tekkinud probleemil on erinevad põhjused. Muutuvas ja arenevas majanduses tekivad uued valdkonnad kuhu on raske leida töötajaid. Piirkondlikud erinevused on väga suured. Probleemiks on vananev elanikkond ning samuti on muutunud inimeste tööharjumused. Tartu maakonnas (Tabel 13) on 2010-2016. aastal olnud töötuse määr kõige madalam (7,3%, koht 1), Hiiu maakonna töötuse määr on veidi kõrgem (7,5; koht 2). Kõige kõrgem töötute määr on Ida-Virumaal (16,6%; koht 15). Veidi väiksema töötuse määraga on Põlvamaa (11,6; koht 14). Töötuse põhjuseid on mitmeid. Haritud ning endised

kõrgepalgalised otsivad samaväärset tööd. Madalapalgalisi töid ei soovita teha, sest kogemused ütlevad, et tööd on palju, kuid tasu miinimumi lähedane. Paljud ettevõtted on viinud oma tootmise odavamale tööjõukuludega regioonidesse või selle ümberkorraldanud vähendades sellega tööjõukulusid. Mitmed tegevusvaldkonnad vajavad töötajaid vaid hooajaliselt.

Sotsiaalne tõrjutus ja vaesus on olukord, kus juurdepääs teenustele ja ressurssidele on puuduliku hariduse, töötuse, kehva tervise või väikese sissetuleku tõttu piiratud. Suhtelises vaesuse määr näitab (neto)sissetuleku jaotumise ebaühtlust väiksema sissetulekuga elanike seas (Tabel 13). Kõige madalam keskmine suhtelise vaesuse määr on Harjumaal (14,3%; koht 1), Saare maakonna näitaja on 19,3%, koht 2. Kõige kõrgem suhtelise vaesuse määr on Ida-Viru maakonnas (näitaja 31,4%, koht 15). Valga maakonna näitaja 30,9%, koht 14. Taaskord on erinevate piirkondade vahel suured erinevused.

Elukvaliteedi mõõtmiseks kasutatakse ühe indikaatorina tervena elatud eluea pikkus (Tabel 14). See on periood, mille jooksul inimene elab tervises seisundist põhjustatud igapäevategevuste piiranguteta. Maakondade lõikes on need vahed suured. Kõige kõrgem tervelt elatud eluaastate aeg on Läänemaal (62,6 aastat, koht 1). Kõige madalam ehk lühem tervelt elatud eluaastad on Põlvamaal (44,1 aastat, koht 15), Võru maakonna elanike terviseprobleemidega eluperiood algab eeldatavalt 44,7 eluaastal, koht 14.

Tervena elatud eluaastate tulemused on maakondade lõikes väga erinevad, sarnane muster joonistub ka puudega elanike arvu osas. Mingil määral on see seotud ka hooldekodude asukohaga, sest suurem osa puudega elanikest on eakamad inimesed, kes üksi enam hakkama ei saa.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus (§2) defineerib puude kui inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotuse või kõrvalekalde, millest tingituna inimene võib vajada kõrvalabi, juhendamist, järelevalvet, erivahendeid või tingimusi. Puudega elaniku tervislikuseisundi kõrvalekallet nimetatakse ka erivajaduseks.

Keskmiselt on kõige väiksem puudega elanike osakaal maakonna rahvaarvust 2010-2017.aastal olnud Harju maakonnas (6,06%; koht 1), järgneb Hiiu maakond (7,43%; koht 2). Kõige suurem keskmine puudega elanike osakaal 2010-2017.aastal oli Põlva maakonnas (25,10%; koht 15). Jõgeva maakonnas on osakaal samal perioodil 22,27%, koht 14.

Puudega elanike koguarvu muutus näitab kui palju on kasvanud või kahanenud puudega elanike arv maakonnas. Võru maakond, mis oli keskmise puudega elanike osakaalu põhjal 2010-2017.aastal maakondade lõikes 13 kohal, on muutuste osas olnud pigem positiivse tulemusega, sest puudega inimeste arv on vähenenud (-1,6%; koht 1). Samuti on puudega elanike muutuse kasv olnud väike Põlva maakonnas (0,6%, koht 2). Kõige kõrgemat kasvu puudega elanike osas on näidanud Lääne- Viru maakond (50,3%, koht 15) ja Harju maakond (46%, koht 14).

Tabel 14. Maakondade elanike tervena elatud aastad, puudega elanike osakaal maakonna rahvaarvust ning puudega elanike koguarvu muutus 2010-2017. aastal

Maakond	Tervena elatud aastad	Koht tervena elatud aastate alusel	Puudega elanike osakaal rahvaarvust 2010-2017	Koht osakaalu alusel	Puudega elanike muutus 2010-2017	Koht muutuse alusel
Harju	58,1	3	6,06	1	46,0	14
Hiiu	52,1	9	7,43	2	23,9	10
Ida-Viru	51,1	11	14,17	10	36,4	12
Jõgeva	49,9	13	22,27	14	6,0	4
Järva	57,7	5	9,93	7	37,7	13
Lääne	62,6	1	8,24	5	9,7	6
Lääne-Viru	57,8	4	8,22	4	50,3	15
Põlva	44,1	15	25,10	15	0,6	2
Pärnu	57,0	6	9,60	6	31,4	11
Rapla	58,9	2	7,64	3	19,4	8
Saare	55,4	7	12,61	8	11,0	7
Tartu	54,6	8	14,42	11	9,5	5
Valga	50,7	12	20,13	12	3,3	3
Viljandi	51,9	10	13,34	9	20,8	9
Võru	47,3	14	21,91	13	-1,6	1

Allikas: Autori koostatud TH753 ja THV21 (2010-2017) andmete alusel

Turvalisuse ja heaolu koondindeksi alusel (Tabel 15) sai kõige paremad kohad Hiiu ja Saare maakond (kohad 1-2 , keskmine tulemus 5).Hiiu maakonna parimad tulemuse andis madal kuritegevus ning töötuse ja puuetega elanike madal määr. Saare maakond paistis silma samuti madala kuritegevuse ja suhtelise vaesuse määra poolest. Rapla ja Harju maakonna

tulemused olid samuti võrdsed (kohad 3-4). Rapla maakond eristus teistest maakondadest tervena elatud aastate ja puuetega elanike arvu poolest. Kõige madalam tulemus turvalisuse ja heaolu indeksite kokkuvõttes oli Harju maakonnas puudega elanike arvu muutus perioodil 2010-2017 (koht 14).

Tabel 15. Maakondade konkurentsivõime turvalisuse ja heaolu koondindeksi alusel

Maakond	Registreeritud kuriteod 1000 elaniku kohta 2010-2016	Keskmine aastane töötuse määr perioodil 2010- 2016	Keskmine suhtelise vaesuse määr aastast 2010- 2016	Tervena elatud aastad	Koht puudega elanike osakaalu alusel rahvaarvust	Koht puudega elanike muutuse (2010-2017) alusel	Keskmine	Koht
Hiiu	1	2	6	9	2	10	5,000	1-2.
Saare	2	4	2	7	8	7	5,000	1-2.
Lääne	6	13	5	1	5	6	6,000	3-4.
Rapla	7	12	4	2	3	8	6,000	3-4.
Harju	14	5	1	3	1	14	6,333	5
Tartu	11	1	3	8	11	5	6,500	6
Viljandi	3	3	9	10	9	9	7,167	7
Pärnu	8	7	7	6	6	11	7,500	8
Järva	4	10	8	5	7	13	7,833	9
Lääne-Viru	13	8	10	4	4	15	9,000	10
Võru	9	6	12	14	13	1	9,167	11
Jõgeva	5	11	11	13	14	4	9,667	12
Valga	10	9	14	12	12	3	10,000	13
Põlva	12	14	13	15	15	2	11,833	14
Ida-Viru	15	15	15	11	10	12	13,000	15

Allikas: Autori koostatud

Kõige madalamad tulemuse turvalisuse ja heaolu indikaatorite alusel sai Ida- Viru maakond (koht 15) ja Põlva maakond sai veidi kõrgema keskmise tulemuse alusel koha 14. Ida-Virumaal paistis silma kõrge kuritegevuse poolest, samuti on probleemiks kõrge töötuse määr, mis omakorda toob kaasa kõrge suhtelise vaesuse määra piirkonnas. Põlva maakonna madalamad tulemused olid puudega elanike osakaalu rahvaarvust ning tervise probleemide algus üsna varajases tööeas. Tervise probleemid võivad olla ka üheks põhjuseks kõrge töötuse määraks perioodil 2010-2016, mis toob kaasa kõrge suhtelise vaesuse määra.

Puuetega elanike muutus perioodil 2010-2017 on olnud Põlvamaal üks väiksemaid. Kõige madalam puuetega elanike arvu muutus on aga Võru maakonnas.

2.3 Maakondade konkurentsivõime koondindeks

Maakondade konkurentsivõime hindamiseks võrreldi nelja valdkonda: inimkapital, sotsiaalne kapital, ettevõtlus ja majandusareng ning turvalisus ja heaolu. Eelpool toodud analüüsis arvutatud koondindeksid on kokku võetud Tabelis 16.

Inimkapitali koondindeksi alusel on kõrgeima koha saanud Harju maakond. Veidi madalam positsioon sotsiaalse kapitali valdkonnas ning majandusarengu ja ettevõtluse valdkonnas. Kõige nõrgem tulemus turvalisuse ja heaolu indikaatorite tulemusel (kõrge kuritegude arv ning suur muutus puuetega elanike osakaalus). Teise koha nelja valdkonna lõikes sai Tartumaa. Kõrgeima tulemuse sai Tartumaa majandusarengu ja ettevõtluse valdkonnas. Kolmas positsioon sotsiaalse kapitali analüüsi põhjal ning inimkapitali alaindeksite tulemus tõi piirkonnale neljanda koha. Kõige madalam koht Tartumaal oli seitsmes positsioon turvalisuse ja heaolu valdkonnas. Esikolmiku lõpetab Lääne maakond. Ettevõtluse ja majandusarengu koondindeksite alusel saadi võrdne tulemus Harju maakonnaga (kohad 2-3), kõrgemad tulemused saadi SKP indikaatorite tulemusel ning keskmised tulemused saadi töötasu ja majanduslikult aktiivsete ettevõtete näitajate põhjal. Turvalisuse ja heaolu valdkonna võrdlus andis piirkonnale kolmanda – neljanda koha koos Rapla maakonnaga. Paremate konkurentsivõimetega on veel Hiiu ja Rapla maakonnad.

Arvestades regionaalset arengut Eestis viimasel paarikümnel aastal, on täiesti ootuspärane, et Harjumaa ja Tartumaa on kõige konkurentsivõimelisemad piirkonnad. Samuti, et Virumaa piirkond ja Kagu-Eesti maakonnad ja Jõgevamaa on olnud kõige keerulisemas seisus ning teistega võrreldes vähem konkurentsivõimelisemad.

Raplamaa paistab silma kõrge turvalisusega ning ettevõtluse ja majandusarengu poolest, keskmised tulemused saadi inim- ja sotsiaalkapitali valdkonnas. Siin võib arvata, et Raplamaa konkurentsivõimelisus tuleneb Tallinna lähedusest. Läänemaa on konkurentsivõimelisem võrreldes Kesk-Eesti ja Lõuna-Eesti maakondadega, sest näitajate lõikes oli ta valdavalt keskmisest konkurentsivõimelisem, va inimkapitali arengute puhul.

Tabel 16. Maakondade konkurentsivõime koondindeks

Maakond	Koht inim-kapitali koond-indeksi alusel	Koht sotsiaal kapitali koond-indeksi alusel	Koht ettevõtlus ja majandus-arengu koondindeksi alusel	Koht turvalisuse ja heaolu koondindeksi alusel	Kokku võimekuse indeks	Koht indekse alusel
Harju	1	2	2,5	5	2,625	1
Tartu	4	3	1	6	3,500	2
Lääne	9	4	2,5	3,5	4,750	3
Hiiu	5	1	12,5	1,5	5,000	4
Rapla	6	6	5	3,5	5,125	5
Saare	2	9	9	1,5	5,375	6
Pärnu	3	12	6	8	7,250	7
Võru	8	7	8	11	8,500	8
Viljandi	11	13	4	7	8,750	9
Järva	14	8	7	9	9,500	10
Jõgeva	13	5	11	12	10,250	11
Valga	10	10	10	13	10,750	12
Lääne-Viru	12	11	12,5	10	11,375	13
Põlva	7	14	15	14	12,500	14
Ida-Viru	15	15	14	15	14,750	15

Allikas: Autori koostatud

Hiiumaa on huvitav näide. Rahvaarv on väikseim, samas kogukond on tugev ja sotsiaalne kapital ja turvalisus on kõrge. Samas on probleemiks madal majanduslik konkurentsivõime. Seega võib arvata, et see on maakond, mis saab ennast esile tõsta just rõhutades elukeskkonda ja kogukonda. Saaremaa puhul on probleemiks majanduslik konkurentsivõime. Saaremaa on alaindeksite alusel Hiiumaast oluliselt erinev just väiksema sotsiaalse kapitali poolest, kuigi kokkuvõttes keskmiselt on ta maakondade võrdluses suhteliselt kõrge konkurentsivõimega.

Kokkuvõttes on Lääne-Eesti piirkonda viimasel 7 aastal olnud konkurentsivõimelisem kui näiteks Kagu-Eesti ja Virumaa. Pärnumaa on analüüsi alusel Eesti keskmine, samas huvipakkuv on madal hinnang, mis tuleneb sotsiaalsest kapitalist (sh just osalusest kohalikus poliitikas, kogukondlikus tegevuses).

Kagu-Eesti maakondadest on Võrumaa kõige konkurentsivõimelisem olles alanäitajate poolest üldjuhul Eesti keskmine. Võrumaa paistab silma madala turvalisuse ja heaolu poolest.

Järva- ja Viljandi maakonna probleemid on olnud samad. Madalad näitajad inimkapitali analüüsi tulemusel, Viljandimaal lisaks madala tulemus ka sotsiaalse kapitali indikaatorite alusel, mis teeb eelpool mainitud maakondade konkurentsivõime kokkuvõttes sarnaseks.

Regioonide võrdluses on kõige nõrgema konkurentsivõimega Jõgeva, Valga, Lääne-Virumaa, Põlva ja Ida- Viru maakond (kohad vastavalt 11-15).

Jõgeva maakonna (koht 11) parim tulemus analüüsis on sotsiaalse kapitali valdkonnas (koht 5). Sotsiaalse kapitali kõrge hinnang tuleb vabatahtlikes tegevustes osaluse poolest, samuti kõrge valimisaktiivsus ning aktiivne kultuurielus osalemine. Ettevõtluse ja majandusarengu võrdluses jäädi kohale 11 ning inimkapitali ning turvalisuse ja heaolu võrdluses kohad 13 ja 12.

Kõige madalama konkurentsivõimega maakondadest eristub Põlva maakond (koht 14) kõrgemate inimkapitali näitajate poolest (rahvaarvu, rändesaldo ning tööealise elanikkonna muutus). Kohad 14 kuni 15 saadi sotsiaalse kapital, ettevõtluse ja majandusarengu ning turvalisuse ja heaolu valdkondade võrdlus.

Valga maakonna tulemused inimkapitali, sotsiaalse kapitali ning ettevõtluse ja majandusarengu indeksite alusel jäid teiste maakondadega võrreldes kohale 10. Kõrgeimad tulemused saadi sotsiaal kapitali ning ettevõtlus ja majandusarengu alanäitajate alusel (vabatahtlikes tegevustes osalus ning keskmise töötasu muutus perioodil 2010-2017).

Lääne-Virumaa eristub selle poolest, et ülejäänutega võrreldes oli piirkonnas turvalisus kõrgem (elanikkonna parem tervises seisund jms).

Ida- Virumaa on erinevate valdkondade analüüsi tulemusel olnud kohal 14, ettevõtlus ja majandusareng ning inimkapitali, sotsiaalse kapitali ning turvalisuse ja heaolu näitajate võrdluses jäädi kohale 15. Kõige nõrgema konkurentsivõimega piirkonna peamiseks probleemiks on tõenäoliselt vähene või nõrk riigikeele oskus, mis omakorda toob kaasa info puuduse ja kättesaadavuse. Puudulik info pärsid erinevates tegevustes koostööd ning suurendades sellega piirkonna eraldatust.

Eelnevalt on töös märgitud, et piirkondade vahelise eripärad on väga suured, mis põhjustavad mõned piirkondade suurema mahajäämuse ning nõrga konkurentsivõime. Harju maakond on enamustes võrreldud valdkondades püsinud esi kolmikus, kuid Ida- Virumaa ning Kagu- Eesti maakonnad (va Võru maakond) on enamasti tabeli viimastel positsioonidel.

KOKKUVÕTE

Eesti on väike riik, kuid sisemised regionaalsed arenguerinevused on jätkuvalt suured. Piirkondade ühtlasema arengu tagamiseks on koostatud regionaalarengu strateegia dokument. Hetkel kehtiv „Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020“ dokumendi kava näeb ette, et erinevate regioonide konkurentsivõime ning arengu parandamiseks plaanitakse panustada piirkonna eripäradele ja tugevusele. Piirkonna arengu ja konkurentsivõime hindamiseks tuleb ennekõike välja selgitada regiooni tugevused ja nõrkused.

Käesoleva magistritöö eesmärk oli välja selgitada Eesti maakondade regionaalne konkurentsivõime nende omavahelises võrdluses perioodil 2010 kuni 2017. Teoreetilises osas andis töö koostaja ülevaade erinevate autorite seisukohtadest regiooni ja regionaalarengu defineerimisel, konkurentsi ja konkurentsivõime teemadel ning regionaalse konkurentsivõime mõõtmise teguritest Regionaalset konkurentsivõimet vaadeldi läbi nelja valdkonna: inimkapital, sotsiaalne kapital, majandusareng ja turvalisus. Kõiki nelja eelpool mainitud valdkonda iseloomustati läbi erinevate autorite arvamuste. Töös toodi välja ka varasemad uuringud regionaalarengu ning konkurentsivõime teemadel.

Töö teises, empiirilises osas, anti ülevaade Eesti maakondade regionaalsest konkurentsivõimest perioodil 2010-2017. Uuringu tüübiks oli võrdlusuuring ning analüüsiobjektideks Eesti 15 maakonda. Maakondade võimekuse hindamiseks kasutati Eesti Statistikaameti andmebaasi. Analüüs põhines sekundaarandmetel, ning uuringu ajaperioodi valikut mõjutas andmete kättesaadavus. Algusaastaks on 2010 kuid mitmed statistilised andmed avaldatakse mõne aastase viivitusega (näiteks ettevõtete majandusandmed jms), siis osade näitajate puhul on viimane aasta, mille kohta andmed kätte saadi 2016, osade näitajate puhul aga aasta 2017.

Magistritöö koostaja keskendus nelja valdkonna uurimisele, mis on peamiseks näitajateks kohaliku elu jätkusuutlikkuse tagamisel. Indikaatorite valiku aluseks võeti varasemates uuringutes ja rahvusvahelistes võrdlustes kasutatud näitajaid regionaalse konkurentsivõime uurimisel. Uurimisobjektide võrdlemiseks loodi indeksid. Väljavalitud näitajate alusel analüüsiti igata maakonda eraldi ning iga alanäitaja alusel sai kõige konkurentsivõimelisem maakond koha 1 ning kõige negatiivsema tulemusega koha 15. Nende kohtade järjekordade

alusel võeti alavaldkonna keskmine koht iga maakonna kohta ning järjestati selle alusel kõige konkurentsivõimelisemast kõige madalama konkurentsivõimega maakonnani. Nelja alavaldkonna indeksi alusel arvutati keskmine koodindeks maakonna kohta ning järjestati maakonnad kõige konkurentsivõimelisemast kõige vähem konkurentsivõimelisemani.

Maakonna inimkapitali konkurentsivõime võrdluseks analüüsiti viit näitajat: rahvastikuarvu muutus perioodil 2010-2017, rahvastiku prognoos aastani 2030, rändesaldo muutus 1000 elaniku kohta, tööealise, 15-64 aastaste, elanikkonna muutust ning loomuliku iibe üldkordajat 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2017.

Maakondade konkurentsivõime inimkapitali koondindeksi alusel (vt Tabel 4) on kõige kõrgema konkurentsivõimega Harju maakond (koht 1), järgnevada Saare maakond (koht 2) ja Pärnu maakond (koht 3). Kaks kõige madalama konkurentsivõimega piirkonda on Järva maakond (koht 14) ja Ida-Viru maakond (koht 15).

Maakonna sotsiaalse kapitali konkurentsivõime analüüsimiseks võrreldi kuut näitajat: kõrgharidusega tööealise elanikkonna osakaal perioodil 2010-2016, majanduslikult aktiivsete mittetulundusühingute arv 1000 elaniku kohta, vabatahtlikes tegevustes osalenute protsent 2013. aasta uuringu põhjal, 2016. aastal toimunud talgutel osalejate protsent rahvaarvust; kultuurielus osalenute protsent 2017. aastal ning 2017. aasta valimistel osalenute hääletajate protsent.

Sotsiaalse kapitali koondindeksi (vt Tabel 8) alusel on kolm kõige konkurentsivõimelisem maakonda: Hiiu maakond (koht 1), Harju maakond (koht 2) ning Tartu maakond (koht 3). Madalaima konkurentsivõimega maakondadeks on Põlva maakond (koht 14) ning Ida-Viru maakond (koht 15). Põlva maakond inimkapitali indeksi alusel jäi kohale 7, mis annab Eesti maakondade lõikes keskmise tulemuse.

Maakonna ettevõtlus ja majandusarengu konkurentsivõime hindamise näitajateks valis töökoostaja kuus alaindikaatorit: keskmine töötasu maakonna kohta 2017.aastal, keskmise töötasu muutus perioodil 2010-2017, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta aastal 2017, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutus 2010-2017, SKP maakonnas elaniku kohta aastal 2017 ning SKP muutus elaniku kohta 2010-2017.

Ettevõtlus ja majandusarengu konkurentsivõime koondindeksi alusel maakondade lõikes (vt Tabel 12) annab kõrgeima konkurentsivõime Tartu maakonnale (koht 1), järgnevad Harju

ja Lääne maakond (kohad 2- 3). Ettevõtluse ja majandusarengu analüüsi tulemusel on kaks kõige nõrgema konkurentsivõimega Ida-Viru maakond (koht 14) ning Põlva maakond (koht 15).

Neljas valdkond maakonna konkurentsivõime analüüsis oli turvalisus ja sotsiaalse heaolu näitajad. Indikaatorid mille alusel arvutused tehti olid: registreeritud kuritegude arv 1000 elaniku kohta perioodil 2010-2016, keskmine tööealiste töötuse määr protsentides aastatel 2010-2016, keskmine suhtelise vaesuse määr protsentides 2010-2016, tervena elatud aastad, keskmine puudega inimeste arv 2010-2016 aastal ning puudega elanike koguarvu muutus perioodil 2010-2016.

Maakonna konkurentsivõime turvalisuse ja heaolu koondindeksi alusel (vt Tabel 15) said kõrgeimad koha Hiiu ja Saare maakond (kohad 1-2), Lääne ning Rapla maakond jagava kohti kolm ja neli. Harju maakond jääb turvalisuse valdkonna analüüsis kohale 5. Turvalisuse ja heaolu indeksi tulemusel on kolm kõige nõrgema konkurentsivõimega piirkonda Valga maakond (koht 13), Põlva maakond (koht 14) ning Ida-Viru maakond (koht 15).

Selgitamaks välja missugune maakond on nelja valdkonna alusel kõige kõrgema ja kes kõige madalama konkurentsivõimega, võeti kokku kõikide valdkondade koondindeksid. Eelnevalt arvutatud indeksi põhjal leiti iga maakonna keskmine tulemus ning saadud tulemus põhjal järjestati maakonnad kõrgeimast konkurentsivõimega piirkonnast nõrgema konkurentsivõimega maakonnani. Maakonna konkurentsivõime koondindeksi (vt Tabel 16) tabelis on lõplikud tulemused välja toodud parema ülevaate saamiseks värvilisena.

Analüüsi tulemusena selgub, et kõige kõrgema konkurentsivõimega on Harju maakond (koht 1), järgneb Tartu maakond (koht 2) ning Lääne maakond (koht 3). Harju ja Tartu maakonna tulemused on ootuspärased, sest on ju need kaks piirkonda kõige kiiremini arenevad piirkonnad. Samuti on Harjumaa tõmbekeskuseks Tallinn ja Tallinna lähiümbrus ning Lõuna-Eesti piirkonnas Tartu ja selle lähiümbrus. Esiviiskusse mahuvad veel Rapla maakond ja Hiiu maakond. Hiiu maakonna eripäraks ning konkurentsivõime allikaks on piirkonna elukeskkond ning kogukond. Lääne ja Rapla maakonna kõrge konkurentsivõime üheks võimaluseks on Tallinna lähedus.

Saare, Pärnu, Võru, Viljandi ja Järva maakondade konkurentsivõime näitajate tulemuste võrdluses teiste maakondadega tõid keskmised tulemused eelpool mainitud maakondadele.

Erinevate valdkondade analüüsitulemused on eelpool mainitud maakondadele andnud nii kõrgemaid konkurentsivõime eeliseid teatud valdkondades kui toonud välja nõrgad konkurentsivõime näitajad. Üllatav on ehk Võru maakonna (koht 8) positsioon võrreldes teiste Kagu-Eesti maakondadega. Võru maakonna nõrgim konkurentsivõimalus joonistus välja turvalisuse ja heaolu indikaatorite alusel. Järva maakonna suurimaks probleemiks on inimkapitali näitajate nõrgad tulemused. Viljandi maakonna probleemid joonistuvad taaskord välja inimkapitali ja sotsiaalse kapitali alaindeksite analüüsist.

Kõige magalama konkurentsivõimega piirkonnad on Jõgeva, Valga, Lääne- Virumaa, Põlva ja Ida-Viru maakonnad (kohad vastavalt 11-15). Jõgeva maakond paistis silma kõrgete sotsiaalse kapitali tulemustega (koht 5). Põlva maakond sai parima konkurentsivõime tulemuse inimkapitali näitajate põhjal (koht 7). Teiste maakondade tulemused jäid erinevate valdkondade alusel kohtadele 10-15.

Analüüsi tulemusel on konkurentsivõimelisemad piirkonnad koondunud kahe suurema linna lähedusse, Tallinn ja Tartu. Oma eripäraga paistab silma Hiiu maakond, kus suurimaks probleemiks on ettevõtlus ja majandusareng. Lääne maakonna kõrge konkurentsivõime tuleneb pealinna lähedusest ning samuti ka tugevast Hiiu maakonna konkurentsivõimest. Rapla maakond on oma asukohalt soodne ja turvaline piirkond pakkudes tihedat konkurentsi teistele maakondadele.

Valitsuse, ettevõtjate ja kogukondade tegevuse koostöö tulemusel on vaja luua tingimused ning keskkond parima konkurentsivõime saavutamiseks erinevates regioonides vähendamaks piirkondade vahelist ebavõrdsust. Samas praegune võrdlus viitab sellele, et erinevad majanduslikud, sotsiaalsed ja inimkapitali konkurentsivõimetegurid on omavahel seoses, näiteks on majanduslikud kiiremini arenevad piirkonnad ka inimkapitali arengute poolest konkurentsivõimelisemad jms. Seega on piirkondlike ebavõrdsuste vähendamine väga keeruline väljakutse.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Annoni, P., Dijkstra, L., Gargano, N.** (02/2017), The EU Regional Competitiveness Index 2016.
2. **Arm, K.** (2014). Kohaliku omavalitsuste ühinemise mõju ühinenud haldusüksuste arenguvõimele Lääne. Viru maakonna näitel. Magistritöö, Eesti Maaülikool, Tartu. Majandus- ja sotsiaalinstituut.
3. **Becker, G.** (1964). Human Capital. New York: Columbia University Press (18.03.19)
4. **Borozan, D.** (2008) Regional competitiveness: Some conceptual issues and policy implications. J.J. Strossmayer University in Osijek. Faculty of Economics in Osijek. <http://www.efos.unios.hr/repec/osi/journal/PDF/InterdisciplinaryManagementResearchIV/IMR4a03.pdf>
5. Council of Europe (2004). A New Strategy for Social Cohesion. http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf (22.09.19)
6. **Dijkstra, L., Annoni, P., Kozovsk, K.** (2011) A New Regional Competitiveness Index: Theory, Methods and Findings. EU Regional Policy Working Papers 1/2001.
7. **Dinc, M.** (2015) Introduction to Regional Economic Development: Major Theories and Basic Analytical Tools. Northampton: Edward Elgar
8. **Durkoyal, K., Cabyova, K, Vicensova, E.** (2012) Regional Economic Development of Core Regions. Review of Applied Socio-Economic Research. 4 (2), 87-92.
9. Eesti ettevõtlike kasvustrategia 2014-2020. (2013). <https://kasvustrategia.mkm.ee/pdf/Eesti%20ettevotluse%20kasvustrategia%202014-2020.pdf> (19.09.19)
10. Eesti Inimarengu aruanne 2001. <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/57733> (18.03.19)
11. Eesti Kaart (2019) <http://www.eestikaart.com/maakonnad/> (10.09.19)
12. Eesti Pank (2019) <https://www.eestipank.ee/eesti-pank/koostoo-majanduskoostoo-ja-arengu-organisatsiooniga> (21.03.19)
13. European Commission (n.d.). Regional competitiveness. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/ (01.04.19)
14. Eurostat (2019) <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background> (15.09.19)
15. Geomedia. (2019). <http://geomedia.ee/omavalitsuste-arengukavad/> (19.09.19)
16. **Gomez, O., Gasper, D.** (2013) Human Security. A Thematic Guidance Note for Regional and National Human Development Report Teams. New York: UNDP

17. Jõgevamaa kodukandi Ühendus MTÜ (2019) <https://jogevamaakodukant.wordpress.com/> (16.10.2019)
18. **Kaldaru, H.** (1999). Eesti majanduse konkurentsivõime. Tartu Ülikooli Kirjastus
19. **Kaldaru, H.** (2003). Eesti regionaalarengu sotsiaalmajanduslik käsitlus. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus.
20. **Kiisk, T.** (2017). Lõuna-Eesti kohalike omavalitsuste ettevõtluskeskkondade konkurentsivõime aastatel 2007-2014. Magistritöö, Eesti Maaülikool, Tartu: Majandus- ja sotsiaalinstituut.
21. **Kohler, W.** (2006). 'The "Lisbon Goal" of the EU: rhetoric or substance?', *Journal of Industrial Trade and Competition*, 6: 63–66.
22. **Krugman, P.** Competitiveness: A Dangerous Obsession *Foreign Affairs* Vol. 73, No. 2 (Mar. - Apr., 1994), pp. 28-44
23. Ladina-Eesti sõnastik. nd. <http://www.ut.ee/klassik/dict/index.html#about> (15.12.18)
24. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2013) Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020. [https://kasvustrateegia.mkm.ee/pdf/Eesti%20ettevotluse %20kasvu-strateegia%202014-2020.pdf](https://kasvustrateegia.mkm.ee/pdf/Eesti%20ettevotluse%20kasvu-strateegia%202014-2020.pdf) (19.09.19).
25. **Mereste, U.** (2003). Majandusleksikon I. A-M. Tallinn. Eesti Entsüklopeediakirjastus.
26. **Miller, D. V., Salkind, N.J.** (2002). Handbook of Research Design and Social Measurement. 6th ed. Thousand Oaks: Sage.
27. **Nettan, A.** (2004) Sotsiaalse kapitali mõju majanduse jätkusuutlikule arengule .Tartu Ülikool (Artikkel on valminud ETF grandi nr. 5369 toetusel) http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2004/2004/1_Maj%20arengu%20instittegurid/06_Nettan.pdf
28. **Noorkõiv, R., Ristmäe, K.** (2014.) Kohaliku omavalitsuseüksuste võimekuse indeks 2013. Tartu: Geomedia. (03.03.2019).
29. OECD (2003). Glossary of Statistical Terms. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=3560> (28.09.19)
30. OECD (2007) Human Capital: How what you know shapes your life. Paris. OECD Publishing.
31. OECD (2011) .Overview", in How's Life?: Measuring Well-being. Paris. OECD.
32. OECD (2013). For Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jzbcx010wmt-en.pdf?expires=1569689802&id=id&accname=guest&checksum=4686451D7C1CB438981994FF25450B6E> (28.09.19)
33. OECD (2014). 'Estonia'. How is Life in Your Region? Measuring Regional and Local Well-Being for Policy Making. Paris: OECD
34. OECD (2016). OECD Regional Outlook 2016: Productive Regional for Inclusive Societies. Paris. OECD
35. OECD (2018). OECD (2018), Rethinking Regional Development Policy-making, OECD Multi-level Governance Studies, Paris: OECD Publishing.

36. OECD (2019a). Better Life Indeks. <http://www.oecdbetterlifeindex.org/> (24.09.19)
37. OECD (2019b). Regional Development Policy. <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/regionaldevelopment.htm> (12.04.19)
38. OECD (2019c) Regional Competitiveness. <https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/regionalcompetitiveness.htm> (15.09.19)
39. Omavalitsuskorraldus reformi seaduse seletuskiri. (2013). Rahandusministeerium. (15.12.2018).
40. **Omel, R., Värnik, R., Põder, A.** (2011). Maaelu arengu hindamine. Värnik, R. (Toim.). Maaelu arengu aruanne. Tartu: EMÜ Majandus- ja sotsiaalinstituut, lk. 39- 66.
41. **Parts, E.** (2006) Inimkapitali, sotsiaalse kapitali ja majandusliku heaolu seosed . Majandusteadus ja haridus Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 45-77. <ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/mtk/febpdf/febook20-02.pdf> (20.09.2019).
42. **Pavlov, R.** (2004) Porteri viie konkurentsijõu mudel. Organisatsioonijuhtimise käsiraamat. Tallinn. EAS. https://www.eas.ee/images/doc/sihtasutusest/trukised/organisatsiooni_kasiraamat/06.pdf (27.09.19)
43. **Porter, M. E.** (1990) The Competitive Advantage of Nations. Palgrave, New York. http://www.economie.ens.fr/IMG/pdf/porter_1990__the_competitive_advantage_of_nations.pdf (29.09.19)
44. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus . <https://www.riigiteataja.ee/akt/13114771> (29.08.19)
45. **Radulovic, D., Pindžo, R., Radolovic, S., Vukovic, D.** (2015) Region as a Basic Territorial Unit of Regional Development. Economic Analysis, Vol. 48, No. 3-4, pp. 69-80) (21.03.19)
46. Rahandusministeerium (2013). Omavalitsuskorraldus reformi seaduse eelnõu seletuskiri. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/KOV_haldusref_maavalitsus/hrs_eelnou_seletuskiri.pdf (15.12.18)
47. Rahandusministeerium (2014). Eesti Regionaalarengu aruanne 2014-2020. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/REGO/eesti_regionaalarengu_strategia_2020_taiendatud_2018.pdf (21.09.19)
48. Rahandusministeerium. (2019) Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020. <https://www.rahandusministeerium.ee/et/regionaalareng-ja-poliitika> (15.09.19)
49. Rahandusministeerium (2019a) Regionaalareng ja -poliitika. <https://www.rahandusministeerium.ee/et/regionaalareng-ja-poliitika> (15.09.19)
50. **Raudnagel, M.** (2017) Võrumaa kohalike omavalitsuste võimekus liitumiseelsel perioodil. Tartu: Eesti Maaülikool.
51. **Riives, J., Geršman, G.** (2009). Eesti tööriistatootjate klatri eelprojekt, TÖÖRIISTATOOTMISE KLASTRI ARENDUS JA JUHTIMISE TOIMIVUS. Tallinn, Eesti Masinatööstuse Liit ,Eesti Spetsiaaltööriistatootjate Assotsiatsioon

52. **Reiljan, J., Tamm, D.** (2005). Majandusharu konkurentsivõime analüüsi alused Eesti põllumajanduse näitel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
53. Siseministeerium. (2016). <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/sisejulgeoleku-tagamine> (15.09.19)
54. Siseministeerium (2014). Eesti Regionaalarengu strateegia 2014 -2020. Tallinn. https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strategia_2014-2020.pdf (15.09.19)
55. Siseministeerium (2013). Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013. Uuringuaruanne. [https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid / Uuringud/ Kodaniku_yhiskond/2014_vabatahtlikus_tegevuses_osalemine.pdf](https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kodaniku_yhiskond/2014_vabatahtlikus_tegevuses_osalemine.pdf) (25.08.19).
56. **Sepp, J.** 1998. Konkurentsipoliitika. Tartu, TÜ Kirjastus
57. **Sepp, V., Loodla, K., Noorkõiv, R.** (2010). Kohaliku omavalitsuse üksuse võimekuse indeks. Metoodika ja tulemused. Geomedia. https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kohalikud_omavalitsused/2010_kov_voimekuse_indeks_2006-2009.pdf (26.09.19)
58. **Sloman, J.** (2006) Economics. 6th ed. Harlow: Prentice.
59. Statistikaamet (2019). <https://www.stat.ee/296050> (27.04.19).
60. Tartu ja Lõuna-Eesti konkurentsivõime ja kasvualade analüüs. Lõpparuanne. (2013). Tartu Ülikool, Tartu Teaduspark.
61. Teeme ära. (2016). Meediakajastused. <https://www.teemeara.ee/2016/uudised-1/talgu-line-2016/uks-kusimus-mida-tahendavad-sulle-talgud> (25.09.19)
62. **Trumm, A.** (2014). Sotsiaalsed indikaatorid. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpi-baas. <http://samm.ut.ee/indikaatorid-ja-indeksid> (18.03.2019).
63. **Värnik, R., Moor, A., Sepp, V., Pöder, A., Prits, M., Leetsar, J.** (2011). Maa, maalisus ja maapiirkonnad. Värnik, R. (Toim.). Maaelu arengu aruanne. Tartu: EMÜ Majandus- ja sotsiaalinstituut, lk. 11–38.

Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Kaidi Mark,
(*autori nimi*)
sünniaeg 16.02.1972,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö

Eesti maakondade regionaalne konkurentsivõime 2010-2017,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Anne Pöder,
(*juhendaja(te) nimi*)

1.1.salvestamiseks säilitamise eesmärgil,

1.2.digiarhiivi DSpace lisamiseks ja

1.3.veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____
(*allkiri*)

Tartu, _____
(*kuupäev*)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

(*juhendaja nimi ja allkiri*) (*kuupäev*)

(*juhendaja nimi ja allkiri*) (*kuupäev*)